

SARHOŞLUĞUN HAREKET VE KUSUR YETENEĞİ ÜZERİNDE ETKİSİ

Öğr. Gör. Ömer ÇELEN*

GİRİŞ

Alkol ve uyuşturucu maddeler insan bilinci üzerinde etkilidirler. Bu maddeleri kullanan kişilerin suç işlemeleri halinde ceza sorumluluklarının kanunda belirlenmesi gerektiği açıktır. Sarhoşluk hali olarak isimlendirilebilecek olan alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma Türk Ceza Kanununun (TCK) 34. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında “*İrade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye*” ceza verilmeyeceği düzenlendikten sonra, 2. fıkra ile “*iradî olarak alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisinde suç işleyen kişi hakkında*” birinci fıkra hükmünün uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Kişinin algılama ve irade yeteneği üzerinde etkili olan alkol ya da uyuşturucu maddeler, bu maddelerin etkisi altında iken işlenen fiilde mevcut kusurun faile yüklenebilmesi açısından önem arz etmektedirler. TCK m. 34’te yer alan hüküm bu tür maddelerin kullanılmasının isnat yeteneği üzerinde etkisini düzenlemektedir. Bu düzenleme ile alkol veya uyuşturucu madde etkisi altında olma bakımından ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Buna göre sarhoş edici maddelerin iradi olarak alınması haline doktrinde “*iradi – ihtiyari sarhoşluk*”, irade dışında alınması hali de “*iradi olmayan – arızı*” sarhoşluk adı verilmektedir¹.

Kişinin gerçekleştirdiği fiildeki kusurunun kendisine yüklenebilmesi için işlediği fiilin hukuki anlam ve neticelerini algılayabilmesi² ve davranışlarını bu

* Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

¹ **Alacakaptan**, Uğur, Sarhoşluk Halinde İşlenen Suçlarda Cezai Mesuliyet, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1961, s. 37; **Dönmezer**, Sulhi/**Erman**, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. II, 12. Bası, Beta, İstanbul, 1999, s. 190, kn. 897; **Apaydın**, Cengiz, Teoride ve Uygulamada Ceza Hukuku ve Adli Tıp Açısından Kusur Yeteneği, Adil Yayınevi, I. Basım, Ankara, s. 50; **Erem**, Faruk, TCK Şerhi Genel Hükümler, C. I, Seçkin, Ankara, 1993, s. 616; **Kıyak**, Fahrettin, Sarhoşluk, Sarhoşlukta İtiyaz ve Tekerrür, in: Ankara Barosu Dergisi, 1957-5, 184-189, s. 184.

² Burada algılamaktan kasıt, işlenen fiilin kanun ile suç olarak düzenlenip düzenlenmediğini bilme değil, yapmış olduğu hareketin içinde yaşadığı toplum bakımından etki ve önemini kav-

algılamasına göre yönlendirebilmesi gerekir. Suçun unsurlarının oluşmasından sonra, suç oluşturan fiilin faile bireysel isnadiyeti³ için bulunması gereken isnat yeteneğinin aranacağı an, suç oluşturan fiilin gerçekleştirilmesi anıdır⁴. Alınmış olan alkol ya da uyuşturucu maddeler kişinin hareket kabiliyetini etkileyebileceği gibi, bilinci üzerinde de etkili olacaktır⁵. TCK'da yer alan düzenleme alkol ya da uyuşturucu maddenin kişinin sadece iradesi üzerindeki etkisi ile ilgilidir. Buna karşın bu maddelerin kas yapısı üzerindeki etkileri, dikkat dağınıklığı gibi sonuçları asıl olarak hareket kapsamında önem taşırlar. Bu durum genellikle kişinin taksirini ilgilendiren bir husus olup her olay bakımından alkol ya da uyuşturucu maddenin kişide dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık oluşturacak tarzda hareket etmesine neden olacak dereceye ulaşmış olup olmadığına incelenmesi gerekir⁶. Başka bir ifade ile sadece alkol ya da uyuşturucu madde kullanılmış olması taksirli davranıldığına kabulü için tek başına yeterli olmayacaktır.

Çalışmamızda alkol ya da uyuşturucu maddelerin hareket kabiliyeti açısından etkilerine kısaca değinilecek olmakla birlikte, asıl olarak bunların irade üzerinde oluşturdıkları etkiler, alkol ve uyuşturucu maddeler ve doktrinde açıklanan sarhoşluk türleri kapsamında incelenecektir. Dolayısıyla çalışmanın ana konusunu, sarhoşluk halinin isnat yeteneğine ve bu kapsamda kusurluluğa olan etkisi oluşturacaktır.

Konunun anlatımında kolaylık sağlayabileceği düşüncesiyle öncelikle sarhoşluk kavramının ne olduğu üzerinde durularak, bu kapsamda ceza hukuku anlamında alınıışındaki iradenin yokluğundan kaynaklanan istisnası dışında kusurluluğu kaldırmadığı kabul edilen sarhoş edici maddelerden alkol ve uyuşturucu maddelerin kapsamı ve etkilerine değinilecektir.

rayabilmektir. **Hakeri**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Adalet, Ankara, 2013, (Hakeri, Genel Hükümler), s. 351; **Özgenç**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013, (Özgenç, Genel Hükümler), s. 371; **Koca, Mahmut/Üzülmüş**, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, 2013, s. 297.

³ **Ebert**, Udo, Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Heidelberg, 2001, s. 104.

⁴ **Ünver**, Yener, Sebebinde Serbest Hareketler Kuramı, Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, İstanbul, 1999, s. 801-888, s. 801; **Alacakaptan**, s. 10; **Dönmezer/Erman**, s. 153, kn. 853; **Soyaslan**, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2012, s. 408.

⁵ **Önder**, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 288; **Alacakaptan**, s. 4: "Diğer taraftan, alkolün, ferdin gerek psişik gerek organik yapısı üzerinde bir takım zararlı, bozucu tesirler icra eylediği inkâr kabul etmez bir gerçektir."

⁶ **Alacakaptan**, s. 9: "Bunun için sarhoşluğun derecesini sadece bir sebebe, meselâ, içilen içkinin miktarına veya cinsine bağlamak doğru değildir. Filhakika, alkolün sebep olduğu psişik, asabî ve fizyolojik bozuklukların derece müddet ve sırası hakkında her hadisede doğru neticeler verebilecek bir kaide konulamaz. Bu sebeple modern psikiyatrinin analitik metodu seçmesi, başka bir deyişle, her sarhoşu ve sarhoşluk vak'asını ayrı ayrı incelemek yolunu takip etmesi zarureti vardır."

Dolandırıcılık, hırsızlık, yankesicilik gibi birçok suç tipinin failleriyle anormal cinsel dürtülere sahip olanların, kendilerini daha kararlı ve korkusuz kılması ve suça karşı hissettikleri itiş i kuvvetlendirmesi sebebiyle suç işlemekten evvel ekseriya alkol veya uyuşturucu madde kullandıkları görülmektedir⁷. Kiş i-ler kimi zaman bu maddeleri ceza hukuku yaptırımlarından kurtulabilmek, kimi zamanda suçu işleme konusunda cesaret kazanabilmek maksadıyla alırlarken, bazen sarhoş edici maddeyi kullanmadan önce bir suç işleme niyetleri olmadığı halde, bu maddelerin etkisi ile içlerinde var olan bazı kötülüklerin ortaya çık-ması sebebiyle ceza kanunu normlarını ihlal etmek durumunda kalmaktadırlar. Bunun yanında alkol ya da uyuşturucu madde etkisinde sarhoşluk, suça meyilli olmayan kimselerde dahi şehvet, tamahkârlık, asabiyet, şiddete eğ ilim gibi duy-guları ortaya çıkarabilmektedir⁸.

Kanunda yer alan düzenlemeye göre, alkol ya da uyuşturucu maddelerin isnat yeteneğine etkisi, bu maddelerin kullanılmasındaki iradeye göre belirlenmektedir. TCK m. 34'e göre sarhoş olma hali bir netice oluşturmaktadır. İradi ve iradi olma-yan sarhoşluk halleri ayrımı sarhoş olma neticesine sebep olan alkol ya da uyuştu-rucu madde alma hareketine göre belirlenecektir. Kiş inin alkol veya uyuşturucu madde alma kastıyla hareket etmediği, örneğin, kullandığ ının sarhoş edici bir mad-de olduğunu bilmediği ya da bilmesine karş ın bu maddeyi kullanmaktaki isteğ inin cebir, tehdit veya iradeyi sakatlayan herhangi bir nedenle etkilenecek, neticesinde sarhoş olmasının kiş iye yüklenemeyeceğ i durumları ifade eden istemeyerek sarhoş-luk halinde failin cezalandırılmayacağı öngörülmektedir. Buna göre istemeyerek sarhoş olan kiş inin bu durumda iken ceza hukuku normlarından birini ihlal etmesi durumunda isnat kabiliyetini ortadan kaldıran hareketi kendi bilinçli davranış ı ile gerçekleştirmedeğ inden, kusurunun bulunmadığ ı kabul edilerek, hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m. 223/3-a gereğ i ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilecektir. Ancak bu kararın verilebilmesi için irade dış ı alınan alkol ve uyuşturucu madde etkisi ile sarhoş olan kiş inin, fiili iş lediğ i sırada bu sebeple, iş le-diğ i fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğ inin ortadan kalkmış olması ya da bu fiille ilgili olarak davranış larının yönlendirme yeteneğ inin önemli ölçüde azalmış olması gerekmektedir⁹. Bu bakımdan failin sorumsuzluğu yoluna gidile-bilmesinde, sarhoşluk kavramı altında anlatılmış olan sarhoşluğ un derecesinin tes-piti önem arz etmektedir. Zira TCK m. 34/1 hükmünde aranan isnat kabiliyetinin bulunmaması durumu sarhoşluğ un her derecesinde oluşmamaktadır.

Sarhoşluğ un ikinci türü olarak kabul edilen isteyerek sarhoşluk halleri 'ta-sarlayarak sarhoşluk, kasıtlı sarhoşluk ve taksirli sarhoşluk' olmak üzere üç ayrı şekilde meydana gelebilmektedir. Bu durumların hareket yeteneğine etkisi bu-

⁷ Alacakaptan, s. 20.

⁸ Alacakaptan, s. 19.

⁹ Dönmezer/Erman, s. 191, kn. 898

lunsa dahi kusur yeteneği üzerinde oluşturacağı etki ceza sorumluluğu bakımından önem arz etmeyecektir¹⁰. Bu nedenle yapılan bu ayırım sadece kavramsal bir değer ifade etmektedir. Bu ayırımın doktriner temelini, ‘kişinin bileyerek isteyerek gerçekleştirmiş olduğu alkol ya da uyuşturucu madde alma hareketinin neden olduğu sarhoşluk neticesine yönelik iradesi’ oluşturmaktadır.

Sarhoşluk hallerinin tespitinden sonra, sarhoşluk halinde gerçekleştirilen hareketlerin, ceza hukukunda kişinin iradesiyle hâkim olduğu, belli bir neticeyi gerçekleştirmeye matuf ve harici dünyada cereyan eden bir davranış olarak ifade edilen¹¹ fiil kavramının kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği inceleme konusu yapılacaktır. İnsan davranışının fiil olarak nitelendirilebilmesi için iradi olması şartı mevcuttur. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki sarhoş kişi suç teşkil eden hareketi gerçekleştirdiği sırada isnat kabiliyetine sahip olmaya bilir. Bu durumda iken gerçekleştirilen fiilin kusurluluğa etkisi sorunu, *actiones liberae in causa* (sebebinden serbest hareket) ilkesi¹² gereği, daha önceden gerçekleştirdiği harekete dayandırılarak çözüme kavuşturulmaktadır. Hareket bakımından ise kişinin asıl olarak kusur yeteneğinin bulunmamasının, gerçekleştirdiği davranışının fiil niteliği kazanmasına engel teşkil etmeyeceği savunulmaktadır¹³. Kişi her ne kadar sarhoş iken irade yeteneğine sahip olmasa bile, hareket bakımından aranan irade, kusur yeteneğinde aranan iradeden farklıdır. Sarhoş yaptığı hareketin bilincinde ve dolayısıyla bu hareketi bilerek ve isteyerek gerçekleştirmektedir. Aynı bir akıl hastası ya da isnat yeteneğine sahip olmayan küçük yaşta bir çocuğun hareketi gibi. Burada hareket bakımından söz konusu olan isnat yeteneği değil, fiil ehliyetidir. Her insanda algılama kapasitesi ne olursa olsun fiil ehliyeti mevcuttur¹⁴.

Sarhoş kişi bu halde iken yaptığı hareketin farkında olmakla birlikte, bu hareketinin hukuki neticelerini algılayamamakta ya da bilmesine rağmen davranışlarını bu doğrultuda yönlendirememektedir. TCK’da kişinin yaptığı fiilin hukuki anlam ve neticelerini algılayamaması ya da davranışlarını algılamasına göre yönlendirememesi halinde kusur yeteneğinin yaş küçüklüğü (m. 31), akıl hasta-

¹⁰ **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 366.

¹¹ **Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Yenidünya**, A. Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 8. Bası, Ankara, 2014, s. 213.

¹² **Kühl**, Kristian, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 4. Auflage, Verlag Franz Vahlen, Nördlingen, 2002, s. 391, kn. 6 vd; **Schmidt**, Rolf, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, 3. Auflage, Bremen, 2004, s. 194.

¹³ **Demirbaş**, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Seçkin, Ankara, 2013, s. 228; **Özbek**, Veli Özer, TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, Cilt: 2, 3. Baskı, Ankara, 2006, s. 129.

¹⁴ **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 142; **Özgenç**, Genel Hükümler, “*Fiil ehliyetine sahip bir yaratık olan insandan...*” demek suretiyle insanda yaradılış itibarıyla bu ehliyetin olduğunu belirtmektedir. s. 162.

lığı (m. 32), geçici neden ya da alkol veya uyuşturucu madde etkisi olma (m. 34) gibi nedenlerle kimi hallerde kalktığı kimi hallerde ise azaldığı kabul edilmiştir. Ancak alkol veya uyuşturucu madde etkisi altında isnat kabiliyetinin ortadan kalkması TCK m. 34 hükmünde, kişinin, bu maddeleri iradesi olmadan kullanması hali ile sınırlı tutulmuştur. Aşağıda kişinin isteyerek veya istemeyerek sarhoşluğu hallerinde, bunun kusur yeteneğini ne şekilde etkileyeceği hususu üzerinde durulmuştur.

Buna göre istemeyerek sarhoşluk halinde sarhoşluğun derecesine göre bir değerlendirmenin gerekeceği, kişinin çevresinde olup bitenlerden haberdar olup iyi ile kötüyü ayırt edebildiği sarhoşluğun birinci derecesinde tam bir kusur yeteneğine sahip olduğu kabul edilmektedir. Buna karşılık isteyerek sarhoşluk halinde ise failin sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmekle birlikte özellikle taksirli sarhoşluk halinde ne tür bir sorumluluk cihetine gidilmesi gerektiği hususunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bu başlık altında sorumluluğun türü bakımından ileri sürülen görüşler karşılaştırılmaya çalışılacaktır. Son olarak bir çeşit akıl hastalığı olarak kabul edilen kronik alkolikler ile uyuşturucu madde bağımlıları hakkındaki değerlendirmeler üzerinde durulacaktır.

A. Sarhoşluk Kavramı - Uyuşturucu Madde ve Alkol

Sözlük anlamı “*sarhoş olma durumu, esrliklik, sermestlik, sermesti*”¹⁵ olan sarhoşluk kavramı, “*alkollü ve uyuşturucu bir maddenin alınmasından doğan ve sinirlerde depresyon veya kısmi felçler yaratan bir durum*”¹⁶ olarak tarif edilmektedir.

Alkolün tesirlerinin ceza hukuku açısından önem arz eden tarafı, psişik ve sinir sistemi üzerindeki etkileridir. Bu tesirlerin hafif ya da şiddetli hissedilmesinde rol oynayan çeşitli yan etkenler bulunmaktadır¹⁷. Özellikle taksirli sarhoşluk halinde kişinin taksirinin belirlenmesinde bu yan etkenler önem arz etmektedir. Kişinin sarhoş olmasında kullandığı içki miktarının yanında: içkinin alınış tarzı, cinsi, kişinin alkole olan alışkanlığı, bünye yapısı, içkinin konsantrasyonu, ferдин psiko - somatik yapısı¹⁸, hava sıcaklığı, yorgunluk gibi unsurlarda etkilidir.

Suçun işlenmesi sırasında sarhoşluğun hangi derecede bulunduğu tespiti özellikle istemeyerek sarhoşluk halinde büyük öneme sahiptir. Üç evrede incelenen¹⁹ sarhoşluk halinin birinci evresi, alkolün beyin ve sinir sistemi hücreleri üze-

¹⁵ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, www.tdk.gov.tr, erişim: 19.06. 2014.

¹⁶ **Alacakaptan**, s. 7.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Alacakaptan**, s. 8 vd.

¹⁸ **Alacakaptan**, s. 9–10: “Bütün etkenler arasında sarhoşluğun derecesine en ziyade müessir olanlardan birisi ferдин psiko – somatik yapısıdır. Bu yüzden sujenin yaş, cinsiyet, vücut yapısı ve kendisine irsen intikal etmiş hususiyetleriyle birlikte böbrekler, karaciğer gibi iç organlarının ve sinir sisteminin sıhhat derecesinin de nazarı itibare alınması lazımdır.”

¹⁹ Sarhoşluğun evreleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Alacakaptan**, s. 12 vd.

rindeki tesiri neticesinde zahiri bir asabiyet belirtilerinin görünmesi ile başlar. Bu evrede insan, etrafında cereyan eden hadiselerden haberdardır, yaptığı hareketlerin şuuruna tam olarak sahip ve psişik muvazenesi yerindedir. İkinci evrede ise sarhoş, kendini kontrol imkânını kaybetmiştir. Hukukun ve vazifesinin icaplarına riayet etmediği gibi bu riayetsizliğinin farkında değildir²⁰. Üçüncü evrede ise sarhoş uyuklamaya başlar; bir şuursuzluk hali oluşur. Bu evrede tamamen hareketsiz kaldığı için suç işlemesi, ihmali suçlar istisna olmak üzere, nerede ise imkânsız denilebilecek kadar zordur²¹. Tüm bu evreler dikkate alındığında ceza hukuku bakımından önem arz eden evrenin ikinci evre olması gerekir. Zira birinci evrede iken kişinin tam bir şuurla hareket etmesi nedeniyle, ister iradi ister iradi olmayan sarhoşluk söz konusu olsun, kişinin isnat yeteneği var kabul edileceğinden suç işlemesi halinde cezai sorumluluğunun mevcut olması gerekir. Üçüncü evrede ise sarhoşun uyuklamaya başlamış olması nedeniyle harekette bulunma şansı yoktur; dolayısıyla bu evrede iradi bir insan davranışından bahsedilemeyecektir.

Ancak bazı hallerde, örneğin suç işlemesinin verdiği bir şok, sarhoşluğun derecesi üzerinde hafifleme yönünde etki yapabilecektir²². Bu bakımdan kişinin sarhoşluk derecesinin tespitinde yakalandığı andaki değil, suç işlediği sıradaki durumuna göre bir belirleme yapılmalıdır. Durumun yanlış veya eksik tespiti, şok neticesinde sarhoşluk derecesi hafifleyen kişinin (istenmeyerek sarhoşluk halinde), haksız yere ceza almasına sebep olabileceği gibi suç işlediği sırada henüz sarhoşluğun birinci evresinde bulunan bir kişinin yakalandığı sırada ikinci evreye geçmiş olması halinde de cezasız kalması sonucunu doğurabilecektir. Bu bakımdan suç işlendiği andaki derecenin tespiti büyük önem arz etmektedir.

Uyuşturucu maddeler de kişide alkol gibi bir çeşit sarhoşluk durumu ortaya çıkarırlar. Kusur yeteneğini bir uyuşturucu madde etkisinde kaybeden kişinin durumunun tespitinde nelerin uyuşturucu madde sayılacağı hususu öne çıkmaktadır. Dönmezer, bir maddenin uyuşturucu madde niteliğinde olup olmadığı hususunun tespitinin münhasıran hâkimin takdirinde olduğu görüşündedir²³. Uyuşturucu maddeler vücudun ve/veya beynin normal işleyişini etkileyen kimyasal maddelerdir²⁴. Uyku ilaçları, yani veronal, kloral, sulfonal ve benzeri ter-

²⁰ Alacakaptan, s. 14.

²¹ Alacakaptan, s. 16.

²² Setti, Dell'imputabilit . Studio teorica pratico, op cit. 423 – 4: "Sarhoşluğun en ilerlemiş şekillerinde bile akli melekatta müşahede edilen bu çeşit gelip geçici berraklıkların failin suçu işlediği anda anlama ve isteme kabiliyetine sahip olduğu intibayı yarattıkları için tatbikattaki ehemmiyetleri büyüktür." Alacakaptan, s. 16'dan naklen.

²³ Dönmezer, Sulhi, Uyuşturucu Maddelerin Hukuk ve Kriminoloji ile İlgili Bazı Yönleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt XXXVI, Sayı 1–4, s. 2.

²⁴ Alacakaptan, s. 21. "Uyuşturucu maddeler, narkotik, yani genel itibarıyla dokuların hayatı hassalarına ve organizma içinde vazife gören kuvvetler üzerine müessir olan morfin, kokain, eroin, esrar gibi maddelerdir."

kipler uyuşturucu madde sayılmazlar²⁵. Buna göre bütün uyuşturucu maddeler yasa dışı olarak kabul edilmezler. Örneğin: nikotin, kafein ya da doktor reçetesi ile satılan ve uyuşturucu etkisi olan ilaçlar bu kategoridedir. Bunlar kişinin isnat kabiliyetini etkiledikleri oranda geçici nedenler olarak dikkate alınabilirler.

B. Sarhoşluk Halleri

Sarhoşluk durumunu isteyerek ve istemeyerek sarhoşluk olarak iki ana başlık altında incelememiz mümkündür²⁶. Kişinin sarhoş edici maddeleri kullanma kastıyla hareket etmediği durumlarda istemeyerek sarhoşluk; buna karşılık bu maddeleri bilinçli bir şekilde kullanarak sarhoş olduğu durumlarda ise isteyerek sarhoşluk söz konusudur. Bu ayrımı esas alarak düzenlenen TCK m. 34 hükmüne göre sarhoş edici maddelerin sadece irade dışı alınmış olması halinin kişinin ceza sorumluluğu üzerinde bir etkisi olacaktır. İsteyerek sarhoşluk halinde ise kişi alkol ya da uyuşturucu maddeyi bilerek kullandığından, TCK m. 34/2 hükmü gereği kusurlu kabul edilecektir. Bu nedenle aşağıda incelenecek olan isteyerek sarhoşluk hallerinin hiçbirisi açısından bir cezasızlık nedeninden bahsedilmez. Söz konusu ayrım doktriner bir değerlendirmeden ibaret olup, alkol ya da uyuşturucu maddelerin bilinçli bir şekilde kullanılması sonrası meydana gelen sarhoşluk neticesi bakımından bir incelemenin konusunu oluşturmaktadır. Bu ayrım sonucunda kişinin sarhoş olma hareketini gerçekleştiren, sarhoş olma neticesini isteyip istememesi ve istediği neticenin arkasında sakladığı asıl gayenin incelenmesinden ibarettir. Buna göre taksirli, kasıtlı ve tasarlayarak sarhoşluk olmak üzere üç ayrı sarhoşluk hali ortaya çıkmaktadır.

1. İstemeyerek Sarhoşluk

Arızı sarhoşluk²⁷ olarak da ifade edilen bu tür sarhoşlukta ihtiyari olmayan, yani alkol veya uyuşturucu madde alma kastıyla hareket edilmeksizin – örneğin failin yanılarak ilaç sandığı bir içkiyi kullanması durumunda olduğu gibi – sar-

²⁵ Saltelli-Romano, *Commento teorico del nuovo codice penale*, Cilt 2, idem, (Alacakaptan, s. 21'den naklen.)

²⁶ Alacakaptan, s. 37-54; Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 515 vd.; Erem, Faruk/Danışman, Ahmet/Artuk, Mehmet Emin, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin, Ankara, 1997, s. 533: “Kanın arızı ve ihtiyari sarhoşluk olmak üzere iki çeşit sarhoşluk kabul etmektedir.”; Özbek, s. 436; Özgenç, Genel Hükümler, s. 395; Özgenç, İzzet, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler*, 3. Baskı, Ankara, 2006, (Özgenç, Gazi Şerhi), s. 452. Buna karşılık sarhoşluk, ayrıca derecesi bakımında yapılan bir ayrıma göre tam sarhoşluk ve tam olmayan sarhoşluk olarak iki başlık altında incelenmektedir. Kişinin isnat kabiliyetini mutlak surette ortadan kaldıran durumlarda tam sarhoşluk, buna karşılık isnat kabiliyetinin önemli ölçüde etkilenmediği durumlarda tam olmayan sarhoşluk mevcuttur. Kusurluluğun tespitinde asıl olarak sarhoş edici hareketin iradi olup olmaması hususuna bakılmaktadır. Buna karşılık istemeyerek sarhoşluk halinde failin kusurluluğu sarhoşluğunun tam olup olmamasına bağlıdır. Alacakaptan, s. 55-61;

²⁷ Alacakaptan, s.37; Erem/Danışman/Artuk, s. 533.

hoş olduğu durumlar kastedilmektedir. Bunun gibi kişiye zorla sarhoş edici maddelerin içirilmesi durumunda da istemeyerek sarhoşluk hali söz konusudur²⁸.

TCK m. 34/1’de failin sarhoş olma hareketini kasıtlı olarak yapmış olma şartının gerçekleşmesi halinde hareketinin cezasızlığının söz konusu olmayacağı belirtilmektedir. Kast bakımından bilme ve isteme unsurunun her ikisinin de gerçekleşmesi gerekeceği dikkate alındığında²⁹ failin aldığı maddenin alkol veya uyuşturucu madde olduğunu bilmesi ve bunu isteyerek gerçekleştirmesi gerekir. Kullanma fiili iradi olduğu halde sarhoşluk arızı olabilir³⁰. Bu bakımdan isteme unsuru, sarhoşluk meydana getiren fiilin gerçekleştirilmesinde değil, failin bu fiilin sarhoşluk meydana getireceğini bilmesine rağmen gerçekleştirilmesinde aranmalıdır. Örneğin kişi, ilaç sandığı veya arkadaşının içerisine alkol karıştırdığını bilmediği bir içeceği iradi olarak içtiği halde isteme unsuru alkölü içmek üzerinde bulunmadığında ihtiyari sarhoşluktan değil arızı sarhoşluktan bahsetmek gerekecektir. Bir arızı sebep olarak istemeyerek alkol veya uyuşturucu madde alınmasında failin taksirinin dahi bulunmaması gerektiği belirtilmektedir³¹.

İstemeyerek alkol veya uyuşturucu madde alınması, kişiyi kendi fiilinin sonucu olabileceği gibi, başkasının fiilinden veya zaruret halinden de ileri gelebilir³². Sarhoş edici maddelerin cebir, tehdit ya da hile ile verilmesi sonucunda sarhoş olunması bir başkasının fiilinden, susuzluk sebebiyle başka içecek bulunmadığı için alkollü madde kullanılması ise zorunluluktan kaynaklanan arızı sarhoşluğa örnek oluşturur. Alacakaptan, arızı sarhoşluğu tesadüfün meydana getirdiği arızı sarhoşluk ve mücbir sebebin meydana getirdiği arızı sarhoşluk olmak üzere iki başlık altında incelemektedir. Tesadüfün meydana getirdiği arızı sarhoşluk³³ failin kastının veya taksirinin bulunmadığı bir hareketi neticesinde meydana gelmiş bir sarhoşluğu ifade eder. Buna göre örneğin, ilaç zannıyla sarhoş edici bir madde kullanılması, arkadaşlarının muzipliği veya düşmanlarının hilesi yüzünden alkollü olduğunu bilmediği bir içki içmek zorunda kalması, şarap mahzenine giren bir şahsın, mayalanma halinde bulunan bir şarabın çıkardığı buharı teneffüs ederek sarhoş olması gibi durumlar buna örnek olarak verilebilir³⁴. Az miktarda alkol alındıktan sonra sıcak bir muhitten soğuk bir

²⁸ **Alacakaptan**, s. 37: “Arızı sarhoşluktan bahsedilebilmesi için failin şuur veya iradesinin veya her ikisinin sarhoşluğun sebebini teşkil eden hadiselerle yabancı kalmış olması gerekir.”. **Özgenç**, Genel Hükümler, s. 395; **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 452.

²⁹ **Demirbaş**, s. 369; **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 202.

³⁰ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 533

³¹ **Özgenç**, Genel Hükümler, s. 395; **Özgenç**, Gazi Şerhi, s. 452; **Soyaslan**, s. 424.

³² **Artuk/Gökçen/Yenidünya**, s. 515.

³³ **Alacakaptan**, s. 38.

³⁴ Benzer örnekler için bkz. **Alacakaptan**, s.38.

muhte geçilmesi yüzünden meydana gelen sarhoşluk halinin de tesadüfün meydana getirdiği arızı sarhoşluk içerisinde değerlendirildiği görülmektedir³⁵. Ancak bu durumda aşağıda incelenecek olan taksirli sarhoşluktan bahsedilmesi gerekeceği kanaatindeyiz. Örnekte arızı sarhoşluk için aranan bilmeme ya da istememe unsurlarının bulunmadığı açıktır. Fail kullandığı maddenin alkol olduğunu bilmekte ve buna rağmen bu maddeyi kullanmaktadır. İstememe unsuru sadece netice, yani sarhoş olma açısından mevcut değildir. Sarhoşlukta hareketi isteyip neticeyi istememe durumu ise taksirli sarhoşluk halini oluşturmaktadır.

İnsanda muayyen bir tarzda hareket etmek veya etmemek imkânının tamamen ortadan kaldırarak kadar şiddetli olan fiziki veya manevi bir kuvvetin etkisinde sarhoş olma durumunu “mücbir sebebin meydana getirdiği arızı sarhoşluk” olarak nitelendiren Alacakaptan, bir kimsenin başka türlü gidermek imkânını bulamadığı susuzluğunu bertaraf etmek veya soğuğu daha az hissetmek için alkollü madde kullanması halindeki ya da başkalarının tehdidi veya maddi cebir kullanması neticesinde içmek zorunda kalan kimsenin sarhoşluğunu, sarhoş edici buharların bulunduğu bir mahzenden çıkmak niyetinde olan bir kimsenin bir duvarın yıkılması sebebi ile orada kalarak sarhoş olması vb. halleri bu duruma örnek olarak göstermektedir³⁶.

Sonuç olarak istemeyerek alınmış olan alkol veya uyuşturucu madde etkisinde bir suç işlenmesi durumunda, TCK m. 34/2’nin zıt anlamından faildeki isnat kabiliyetinin ortadan kalkacağından faile ceza verilmeyeceğinin kabul edilmesi gerekecektir³⁷. Ancak bir cezasızlıktan bahsedilebilmesi için irade dışı alınan sarhoş edici maddenin kişinin algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği üzerinde olumsuz yönde bir etkisi bulunmalıdır. Bunun için faildeki isnat kabiliyetinin ne derecede azalmış olduğunun tespiti gerekecektir. Buna göre istemeyerek sarhoşluk halinde, kişinin aldığı alkol veya uyuşturucu madde, algılama veya irade yeteneğini tamamen ortadan kaldırmış ya da irade yeteneğini önemli derecede azaltmış ise failin kusur yeteneği artık mevcut değildir ve kendisine hiç ceza verilmeyecektir³⁸. Buna karşılık sarhoşluk isnat kabiliyetini hiç etkilememiş veya bu etki önemli bir dereceye ulaşmamış ise isnat kabiliyetinin tam olarak bulunduğu kabul edilecektir; dolayısıyla istemeyerek sarhoş

³⁵ Alacakaptan, s. 40.

³⁶ Alacakaptan, 39 – 40.

³⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 516.

³⁸ Alacakaptan, s. 55 “Sarhoşluk, failin anlama ve isteme kabiliyetini tamamen yok edecek kadar ileri bir safhaya varmış ise tam sarhoşluk adını alır. Sarhoşluğa bu sıfat tanınırken, sebebi nazarı itibara alınmaz. Yani sarhoşluğun arızı veya ihtiyari oluşunun bu konuda ehemmiyeti yoktur. Tam sayılabilmesi için sarhoşluğun, letarji safhasına (3. evre) ulaşmış olması şartı aranmaz. Zira sarhoşluk bu safhaya varmadan evvel, failin anlama ve isteme kabiliyetini zaten bertaraf etmiş bulunur.”; Erem/Danışman/Artuk, s. 534; Hakeri, Genel Hükümler, s. 367; Özgenç, Genel Hükümler, s. 395; Özgenç, Gazi Şerhi, s. 452.

olunmuş olsa dahi, bu durum failin cezai sorumluluğunun etkilemeyecektir³⁹. Özgenç, alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle failin kusur yeteneğinde önemli sayılmayacak ölçüde azalma meydana gelmiş olması halinde bu durumun sadece 61. maddenin birinci fıkrası hükmüne göre temel cezanın belirlenmesinde dikkate alınabileceğini belirtmektedir⁴⁰.

İradi olmayan sarhoşluk halleri içerisinde kabul edilen alkol ya da uyuşturucu maddenin bir başkasının cebir, tehdit ya da hilesi ile alınması halinde sarhoş olan failin işlediği suçta, bu maddeleri veren kişinin sorumluluğunun doğup doğmayacağı hususunun üzerinde durmak gerekir. Bu durumda işlenen suçun unsurlarını sarhoş olan kişi gerçekleştirmiş olacağından, suçun icrasına doğrudan katılmayan maddeyi veren kişi bakımından doğrudan ya da müşterek faillikten bahsedilemeyecektir. Burada maddeleri veren kişi için ancak, taksirli sorumluluk ya da dolaylı faillikten kaynaklanan sorumluluk söz konusu olabilecektir.

Durumu, isteyerek sarhoşlukta olduğu gibi taksirli sarhoşluk, kasıtlı sarhoşluk ya da tasarlayarak sarhoşluk başlığı altında incelemek mümkündür. Kişi sarhoş edici maddeleri kullanma iradesi olmayan kimseye bu maddeleri verirken: sarhoş olmasını istemiyor ise (kolasına karıştırılan az miktarda alkolün, ömründe hiç alkol kullanmamış kişiyi sarhoş etmesi) taksirli sarhoş etme; sarhoş olmasını istiyor ise (ilaç olduğunu söylenerek ecstasy hapi ya da sigara olduğu söylenerek esrar içirilmesi) kasıtlı sarhoş etme; kişiye bir suç işletebilmek için sarhoş edici maddelerin verilmesi halinde ise tasarlayarak sarhoş etme sözkonusu olacaktır.

Sonuç açısından en problemsiz olanı tasarlayarak sarhoş etme halidir. Suç işlettirmek için sarhoş edilen ve sonrada suç işlettirilen kişi sarhoş edici maddeyi iradi olarak almadığı için TCK m. 34/1 gereği cezalandırılmaz. Burada kişinin iradesi bir başkası tarafından ortadan kaldırılmıştır ve suçun işlenmesinde bu durum kullanılmaktadır. Dolaylı faillik, işlenmesi kastedilen suçta, kanuni tanımda yer alan fiilin bir başkasının araç olarak kullanılması suretiyle gerçekleştirilmesi (gerçekleştirilmesinin sağlanması) halini ifade eder⁴¹. Bu durumda kanuni tanımda yer alan fiili gerçekleştiren kişinin iradesi üzerinde bir hâkimiyet kurulmak suretiyle, fiil üzerinde kurulan bir hâkimiyet söz konusudur. İradesi ortadan kaldırılan kişinin bu durumundan faydalanarak bir suç işlettirilmesinde, sarhoş, işlenen suçta araç olarak kabul edilecektir⁴². Dolayısıyla işlenen

³⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 516; Dönmezer/Erman, s. 191, kn. 898; Özgenç, Gazi Şerhi, s. 453.

⁴⁰ Özgenç, Genel Hükümler, s. 395.

⁴¹ TCK md 37/2: "Suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişi de fail olarak sorumlu tutulur."

⁴² Roxin, Claus, Strafrecht Allgemeiner Teil, B. II, Verlag C.H. Beck, München, 2003, (Roxin, AT), s. 40, kn. 91-92.

bu suçta, kişiyi sarhoş eden kişi dolaylı fail olarak sorumlu tutulacaktır. Doğaldır ki bunun kabulü için kişinin bu duruma düşürülmüş olması gerekir⁴³. Sarhoş edilen kişinin, işlettirilmek istenen suç dışında, kendini bu duruma düşüren kişinin kastını kapsamayan bir suç işlemesi halinde taksirli ya da kasıtlı sarhoş etme durumlarına göre hareket edilmelidir.

Taksirli ya da kasıtlı sarhoş etme durumlarında dolaylı faillikten bahsedilebilmesi için, sarhoş edici maddeleri veren kişinin bu maddeleri vermesindeki kusuru, dolaylı fail olarak kabul edilebilmesi için yeterli değildir. İşlenen suçtaki kusurunun ayrıca incelenmesi gerekir. Bunun için ise öncelikle kişinin sarhoş olduktan sonra işlediği suça katıldığını gösteren aktif bir hareketi bulunmalıdır. Zira ihmali suretle dolaylı faillik kabul edilmediğinden, fiil hâkimiyetinin kabulü için arkadaki şahsın aktif bir hareketi bulunmalıdır⁴⁴. Örneğin A, içeceğine alkol karıştırarak B'nin sarhoş olmasına neden olur. B'nin restorandan tek başına ayrılmasına engel olmayan A, B tarafından işlenmiş olan suçtan, sadece alkol verme hareketi nedeniyle dolaylı fail olarak sorumlu tutulamaz. Bu durumda ancak bir taksirli sorumluluktan bahsedilebilir. Bunun için ise taksirli sorumluk şartlarının incelenmesi gerekir. Restorandan ayrılan B'nin kendi arabası ile evine döndüğünü görmesine rağmen, kendi kusurlu davranışı ile sarhoş hale getirdiği B'nin araç kullanmasına sessiz kalan A bakımından; örneğin B'nin bir trafik kazası sonucunda birini yaralaması halinde taksirli sorumluluğu söz konusu olacaktır. Hatta, B'nin sarhoşluk derecesine göre A için olası kasttan kaynaklanan bir sorumluluktan dahi bahsedilebilecektir.

2. İsteyerek Sarhoşluk – Actiones Liberea in Causa

İsteyerek sarhoşluk hali, kişinin alkol ya da uyuşturucu maddeleri kullanmasında var olan iradesine göre belirlenir. Kişi bu maddeleri iradi olarak kullanmış ise sarhoş olmayı isteyip istememesinin bir önemi bulunmaz. TCK m. 34'e göre:

“Geçici bir nedenle ya da irade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez.

İradî olarak alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisinde suç işleyen kişi hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz.”

⁴³ Kişi isnat kabiliyetini kendi kusurlu davranışı ile kaybetmiş ve bu durum bir başkası tarafından kullanılıyorsa, ancak azmettirme ya da yardım etmeden kaynaklanan bir sorumluluğun doğacağı savunulmaktadır. **Herzberg**, Rolf Dietrich, Grundfälle zur Lehre von Täterschaft und Teilnahme, in: JuS 1974-4, 237-243, s. 241; Roxin, AT, B. II, s. 35, kn. 79; **Bloy**, René, Beteiligungsform als Zurechnungstypus im Strafrecht, Duncker&Humblot, Berlin, 1985, s. 351.

⁴⁴ **Roxin**, Claus, Täterschaft und Tatherrschaft, 8. Auflage, De Gruyter Recht, Berlin, 2006, (Roxin, Tatherrschaft), s. 471.

Görüleceği üzere TCK m. 34/2 hükmünün ters yorumundan alkol ya da uyuşturucu maddenin iradi olarak alınması durumunda kişinin isnat kabiliyetinin var kabul edileceği anlaşılmaktadır. Bu hüküm ile vurgulanmak istenen, istenerek sarhoş olunması ya da uyuşturucu madde alınması hallerinde, bilahare isnat kabiliyetinin tam ya da az kalktığı ileri sürülerek, cezasızlık veya cezada indirimin mümkün olmadığı hususudur⁴⁵.

İradi sarhoşluk halinde, suçu işlediği sırada isnat kabiliyeti bulunmamasına rağmen kişinin cezalandırılmasının hukuki gerekçesinin ortaya konması gerekir. Kusur yeteneğinin suçun işlenmesi anına göre belirlenmesinin bir istisnasını oluşturan sarhoşluk hallerinde, bu durumun gerekçesi *actiones liberae in causa* (sebebinden serbest hareket) prensibi ile ortaya konulmaktadır.

a. Actiones Liberae in Causa

Kişi suçu işlediği sırada isnat kabiliyetine sahip olmalıdır. Sarhoş kişi suç teşkil eden hareketi gerçekleştirdiği sırada, isnat kabiliyetini kaybetmiş ya da bu yeteneğinde önemli ölçüde bir azalma meydana gelmiş olabilir. Bu durumda iken gerçekleştirilen fiilin kusurluluğa etkisi sorunu, *actiones liberae in causa* (sebebinden serbest hareket)⁴⁶ ilkesi gereği, daha önceden gerçekleştirdiği harekete dayandırılarak çözüme kavuşturulmaktadır.

Sebebinde serbest hareket, suçun kanuni tanımına uygun fiilin icra edildiği sırada, kişinin algılama yeteneği bulunmamasına rağmen, bu duruma kendi kusurlu davranışı ile düşmüş olması nedeniyle, isnat yeteneğinin ortadan kalkmasına sebep olan hareketteki kusuruna dayanarak failin sorumluluğu cihetine gidilmesi halini ifade eder⁴⁷. Bu durumda birden fazla aşama mevcuttur⁴⁸. Birinci aşamada kusur yeteneğine sahip olan kişi alkol ya da uyuşturucu madde kullanmaktadır. Bu maddelerin etkisi ile bu yeteneğini kaybettikten sonra gerçekleştireceği fiiller diğer aşamaları oluşturacaktır. Bir insan davranışının ceza hukuku manasında önem kazanabilmesi için iradi olması gerekmektedir. Sarhoşluk halinde kişinin fiili gerçekleştirdiği sırada isnat kabiliyeti bulunmadığından, iradi bir davranışından bahsedilse de⁴⁹ bu iradede bulunması gereken bilme ve isteme unsurunun kendisine yüklenememesi gerekir⁵⁰. Zira kişinin kusurlu hareket etme yeteneği mevcut değildir. İşte sebebinde serbest hareket prensibi-

⁴⁵ Hakeri, Genel Hükümler, s. 183.

⁴⁶ Köhl, s. 391, kn. 6 vd; Schmidt, s. 194.

⁴⁷ Özenç, Gazi Şerhi, s. 451.

⁴⁸ Köhl, s. 391, kn. 6.

⁴⁹ Hareket bakımından ise kişinin asıl olarak kusur yeteneğinin bulunmamasının, gerçekleştirdiği davranışının fiil niteliği kazanmasına engel teşkil etmeyeceği daha önce anlatılmıştı. Demirbaş, s. 228; Özbek, s. 129.

⁵⁰ Erem, s. 613 vd.

nin söz konusu olduğu olaylarda, fiili gerçekleştirdiği sıradaki hareketindeki değil, kusursuz kabul edilmesi gereken duruma düşerken gerçekleştirdiği hareketinde mevcut kusuruna bakılır. Kişinin isnat kabiliyetini ortadan kaldıran hareketi bilerek ve isteyerek gerçekleştirmiş olması halinde kusurlu olduğu kabul edilecektir⁵¹. Fiilin işlendiği sırada isnat kabiliyetine sahip olunması prensibine bir istisna teşkil eden bu durum nedeniyle, failin isnat kabiliyetini yitirmesinde bulunan kusuruna bakılmaksızın cezalandırılacağını öngörme şeklinde ortaya çıkan istisna modeli, sarhoşluğu doğuran davranışın sorumluluğun tayininde değerlendirme dışı bırakılarak kast ve taksirin işlenen fiille bağlantısının inkarı sonucunu doğuracağı gerekçesiyle eleştirilmektedir⁵².

Sarhoşluğu doğuran hareketin esas alındığı tipiklik modelinde ise farklı görüşler mevcuttur⁵³. Bir görüşe göre, kasıtlı veya taksirli sarhoşluk halinde işlenen suçlarda sadece taksirli bir sorumluluk vardır⁵⁴. Çünkü ne kasti ne de taksirli sarhoşlukta fail suç teşkil eden neticeyi istemektedir. Neticenin öngörülebilirliği sadece failin taksirini ağırlaştırıcı bir rol oynar⁵⁵. Buna göre kişi suç işlediği sırada sarhoşluk nedeniyle isnat kabiliyetine sahip değildir. Dolayısıyla ceza hukukunda geçerli bir iradenin varlığından bahsedilemez. Kişi sadece bu duruma düşmedeki kusurundan sorumlu tutulmalıdır. Bu sorumluluk ise ancak taksirli bir sorumluluk olabilir. Zira kişi sarhoş edici maddeleri kullanırken suç işleme niyet ve iradesinde değildir. Suçun işlenmiş olması sarhoşluk halinin bir neticesidir. Öyleyse kişi alkol ya da uyuşturucu maddeyi kullandığında isnat kabiliyetini kaybedeceğini ve bu durumda iken hukuken izin verilmeyen bir hareketi gerçekleştirebileceğini bilmesine, en azından öngörmesine rağmen, bu maddeleri kullanarak dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmıştır. Bu nedenle işlediği fiilden taksiri nedeniyle sorumlu olmalıdır⁵⁶.

Diğer bir görüşe göre ise failin sarhoşluk halinde işlediği suçta sorumluluğunu belirleyebilmek için isnat kabiliyetini yok eden hareketin ne şekilde gerçekleştirildiğine bakılacaktır⁵⁷. Yani alkol ya da uyuşturucu madde alınması neticesinde taksirli sarhoş olunması taksirli sorumluluğu, kasıtlı sarhoş olunması ise kasten

⁵¹ **Erem**, s. 614: “sarhoşluk halinde işlenen fiillerden sorumluluk, sarhoş olmadan evvel şuur ve iradeye sahip bulunmak, dolayısıyla bu hale düşmemek imkanı ile isah olunur. Sarhoşluktan evvelki serbest hal esas tutulmalıdır.”

⁵² **Özgenç**, Genel Hükümler, s. 394: “Kişi her ne kadar fiili işlediği sırada şuurunu yerinde değilse de, işlediği fiil dolayısıyla cezalandırılabilir. Bu model, kusursuz ceza olmaz ilkesine aykırılık arz etmektedir.”

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bakınız **Alacakaptan**, s. 87–137.

⁵⁴ ‘Ricio, op. cit. 1230-1; Mezger, op. cit. 301; Alimena, B. Principi di diritto penale, c. 1, s. 662; Napoli, 1910’, **Alacakaptan**, s. 87’den naklen.

⁵⁵ **Alacakaptan**, s. 88.

⁵⁶ **Erem**, s. 621.

⁵⁷ **Alacakaptan**, s. 88; **Özgenç**, Genel Hükümler, s. 396.

sorumluluğu doğuracaktır. Bununla beraber bir suç işlemek için cesaret kazanmak ya da suç işlemekten kendini alıkoyan dürtülerden kurtulmak için sarhoş olunması halinde kişinin işlediği suçta kusur yeteneği var kabul edilecektir⁵⁸.

Yargıtay ise vermiş olduğu kararlarında istisna modelini değil, tipiklik modelini benimsediğini göstermektedir. Yargıtay bunu 10.10.1983 tarihli YCGK kararında “*iradi sarhoşluğa ilişkin yasa hükmünü, irade özgürlüğü esasına getirilen bir istisna değil, kusur yeteneği hakkında yasanın görüşünün bir uygulama şekli olarak anlamak uygun olur*” şeklinde ifade etmiştir⁵⁹.

Alman Ceza Kanunu (StGB) §323a hükmünde sarhoşluk haline ilişkin özel bir suç tipi düzenlenmiştir. TCK’da yer almayan bu hükme göre “*Her kim kendisini alkollü bir içecek veya başka bir sarhoş edici madde sebebiyle kasıtlı veya taksirli bir şekilde sarhoşluk haline sokar da, bu halde iken hukuka aykırı bir fiil işlemesine rağmen bundan dolayı cezalandırılması, sarhoşluk sebebiyle kusursuz kabul edileceği için mümkün olmazsa beş yıla kadar hapis cezası veya para cezası ile cezalandırılır.*” Bu hükme göre fail kasıtlı veya taksirli bir şekilde sarhoş olduktan sonra işlediği bir suçtan dolayı, kusur yeteneğinin olmadığı kabul edilmesi gereken durumlarda cezalandırılmaması halind, e sadece sarhoş olması halinin suç teşkil edeceği öngörülmüştür. Söz konusu hükmün nedeni StGB’de, TCK’da yer alan m. 34’e benzer bir hükmün bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Alman hukukunda sarhoşluk hali kusurluluğu etkileyen bir neden olarak kabul edilmekte ve StGB §20 ve 21 hükmü ile kişinin kusur yeteneğinin bulunmaması veya bu yeteneğinin azalması halinde nasıl davranılması gerektiği belirtilmektedir. Alman Ceza Kanununun §20 hükmüne göre failin, sarhoşluk durumu nedeniyle cezalandırılmasının mümkün olmaması halinde §323a maddesi uygulama alanı bulacaktır⁶⁰.

⁵⁸ Alacakaptan, s. 88; Dönmezer/ Erman, s. 192, kn. 899; Özgenç, Genel Hükümler, s. 396. Özgenç, kasıtlı ya da tasarlayarak sarhoşluk hallerinde, kusur türünün işlediği suçtaki kusuruna göre belirleneceğini; taksirli sarhoşluk halinde ise ancak taksirli bir sorumluluğunun doğabileceğini belirtmektedir.

⁵⁹ Savaş, Vural/Mollamahmutoğlu, Sadık, Türk Ceza Kanununun Yorumu, Cilt: 2, 3. Baskı, Ankara, 1999, s. 867’den naklen. YCGK, 10.10.1983–9/332–530. “*Suçu cesaretle işlemek düşüncesiyle isteyerek sarhoş olmak, yani tasarlanmış sarhoşluk dışında, ihtiyari sarhoşlukta iki durum söz konusu olabilir. Bunlardan birisi kasten sarhoşluktur ki, fail hem alkollü içkiyi, hem de sonucunda sarhoş olmayı ister, yani failin iradesi hem nedeni hem de sonucu kapsar. İkincisi ise taksirli sarhoşluktur. Bu gibi hallerde fail içki içmeyi ister fakat bünyesinin dayanabileceğini düşünerek bunun sonucunda sarhoş olmayı istemez. İradesi nedene ilişkin ise de, sonucu kapsamamaktadır. Tasarlanmış sarhoşluk halinde actiones liberae in causa hükümleri uygulanacağından, bir sorun yoktur. Ancak isteyerek sarhoşluğun diğer iki halinde kusur yeteneğinin ne şekilde ve hangi nedene dayanarak kabul edileceği konusu ise tartışmalıdır. İradi sarhoşluğa ilişkin yasa hükmünü, irade özgürlüğü esasına getirilen bir istisna değil, kusur yeteneği hakkında yasanın görüşünün bir uygulama şekli olarak anlamak uygun olur*”.

⁶⁰ Bu nedenle Alman hukukunda sarhoşluk hali açısından sebebinde serbest hareket prensibinin uygulanması mümkün değildir. Tröndle/Fischer, §323a, kn. 10.

TCK m. 34 sebebiyle kanunumuzda böyle bir hükmün yer alması mümkün değildir. Söz konusu hükmün ancak istemeyerek sarhoşluk hali için uygulanması düşünülebilir. Zira 34. maddeye göre sadece isteyerek sarhoşluk halinde fail cezalandırılacaktır. Bu hükümde ise failin sarhoşluk nedeniyle cezalandırılmaması halinde sarhoşluk suçundan dolayı cezalandırılması öngörülmektedir. Ancak buna benzer bir hükmün TCK'da yer almasının pratik bir değeri olmayacaktır. Zira StGB §323a kapsamına girecek olaylarda, kişinin sarhoşluk haline düşmede kasıtlı veya taksirli bir hareketinin söz konusu olması gerekmektedir. Oysa istemeyerek sarhoşluk halinde, alkol ya da uyuşturucu madde alma noktasında ceza hukuku açısından geçerli bir irade mevcut olmadığından sarhoşluk neticesinden de sorumlu tutulması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle StGB § 323a'da olduğu gibi bir düzenlemenin kanuna eklenmesi, ancak TCK m. 34/2 hükmünde yer alan düzenlemenin kanundan çıkarılması halinde bir anlam ifade edecektir.

b. İsteyerek Sarhoşluk Halleri

İsteyerek sarhoşluk halleri üç başlık altında incelenmektedir⁶¹. İsteyerek sarhoşluğun ilk ve en yoğun halini tasarlanmış sarhoşluk oluşturur. Bu tür sarhoşlukta fail, bir suç işlemek için cesaret bulmak ya da işleyeceği suç için mazeret sebebi oluşturabilmek kastıyla hareket etmektedir. İkinci tür sarhoşluk hali olan kasıtlı sarhoşlukta, fail hem alkol ya da uyuşturucu madde almak hem de neticesinde sarhoş olmak istemektedir. İsteyerek sarhoşluğun son halinde ise fail alkol almayı istemekte ancak sarhoş olmayı istememektedir. Bu hal ise taksirli sarhoşluk olarak isimlendirilmektedir⁶².

Sarhoş edici maddeyi kullanma iradesi mevcut olsa da bu iradenin yoğunluğu, bir başka ifade ile kişinin alkol ya da uyuşturucu madde almada duyduğu isteğinin bedensel veya psikolojik olması bakımından itiyadi sarhoşluktan bahsetmek gerekir. İtiyadi sarhoşluk kronik alkolizm ve uyuşturucu madde bağımlılığından farklıdır⁶³. Tekerrür ederek alkole karşı alışkanlık doğuran sarhoşluk halini ifade eden itiyadi sarhoşluk⁶⁴ halinde, kişi, bu maddeyi kullanma hususunda aşırı bir istek duysa da, bu bağımlılık fiziksel bir bağımlılık değil, psikolojik bir bağımlılık oluşturduğu için kişinin alkol kullanmada zayıf da olsa iradesi mevcuttur⁶⁵. Kronik alkolizm ise itiyadi sarhoşluktan farklıdır. Alkol ve uyuşturucu madde zehirlenmesi olarak ifade edilen kronik alkolizm bir çeşit

⁶¹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 516 vd.; Dönmezer/Erman, s. 192 vd.; Erem/Danışman/Artuk, s. 538 vd.; Hakeri, Genel Hükümler, s. 366; Özgenç, Genel Hükümler, s. 95; Koca/Üzülmüş, s. 344.

⁶² Alacakaptan, s. 42 vd.

⁶³ Kronik alkolizm ve kronik zehirlenme kavramlarına ilişkin ayrıntılı açıklama için bkz. Alacakaptan, s. 172 vd.

⁶⁴ Erem/Danışman/Artuk, s. 540.

⁶⁵ Özgenç, Genel Hükümler, s. 398.

akıl hastalığı gibidir ve kronik alkoliklerin suç işlemleri halinde akıl hastalarına ilişkin TCK m. 32 hükmünün uygulanması gerekir⁶⁶. Zira bu tip alkoliklerin hareketlerini yönlendirme yeteneği bulunmamaktadır. İtiyadi sarhoşluktan farklı olarak kişide, alkol ya da uyuşturucu madde almaması halinde yoksunluk sendromları görülür ve bu tip maddelerin alınmadığı hallerde akli melekelerinde sürekli bir bozukluk söz konusudur.

Sarhoşluğun hareket ve kusur yeteneği üzerinde etkisini incelemeye geçmeden önce doktrinde özellikle taksirle sarhoşluk halinde görüş farklılıkları bulunması bakımından isteyerek sarhoşluk hallerinin üzerinde durmak faydalı olacaktır. Aşağıda doktrinde kabul edilen isteyerek sarhoşluk hallerinin neler olduğu anlatıldıktan sonra, bu durumların hareket ve kusurluluğa olan etkileri incelenecektir.

aa. Tasarlayarak sarhoşluk

Tasarlayarak sarhoşluk, kişinin işlemeğe karar verdiği suçta bir mazeret veyahut cezasızlık nedeni sağlamak, almış olduğu suç işleme kararının icrası hususunda cesaret kazanmak, yani kastettiği bir suçu işleyebilmek için alkol ya da uyuşturucu madde kullanılması durumunu ifade eder⁶⁷. Bu tip sarhoşlukta fail, sarhoş edici hareketi gerçekleştirmeden önce bir suç işleme kararı alır ve bu suçu serbestçe işlemek, suç işleme kararından korku vs. sebebiyle dönmek için cesaret kazanmak veya kendisine bir mazeret sağlamak amacıyla sarhoş olduktan sonra, almış olduğu suç işleme kararını icra eder⁶⁸.

Doktrinde tasarlayarak sarhoşluk hali üzerinde herhangi bir görüş ayrılığı bulunmaması sebebiyle bu durum üzerinde yüzeysel bir açıklamanın yeterli olacağı kanısındayım. Zira bu halde kişinin, daha irade yeteneğini kaybetmeye başlamadan evvel suç işleme kastı mevcuttur. Her ne kadar fail suçun işlendiği anda, alkol ya da uyuşturucu madde etkisi sebebiyle kasten hareket etme yeteneğine sahip değilse de, bu hale kendisini kasten soktuğu sırada isnat kabiliyeti bulunduğundan, sebebinde bağımsız olan hareketinden dolayı cezai sorumluluğu cihetine gidilecektir⁶⁹.

Sarhoş edici maddelerin kullanılması hareketinin icrai davranış içerisinde değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu hareketlerin icra başlangıcı sayılarak

⁶⁶ Dönmezer/Erman, s. 173, kn. 873; Erem/Danışman/Artuk, s. 540; Özbek, s. 438; “Bu kişilerin ceza sorumluluğu bulunmaz ise tümüyle yaptırımsız bırakmak doğru olmayacağından haklarından Türk Ceza Kanunu md. 57/7’ye göre güvenlik tedbirine hükmedilmelidir.”; Özgenç, Genel Hükümler, s. 398; Özgenç, Gazi Şerhi, s. 455.

⁶⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 516; Erem/Danışman/Artuk, s. 539; Hakeri, Genel Hükümler, s. 366; Özbek, s. 438.

⁶⁸ Dönmezer/Erman, s. 192, kn. 899.

⁶⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 516.

failin teşebbüsten dolayı sorumluluğunun gerektiğinin kabul edilmesi halinde, suç işlemek amacıyla sarhoş olup; neticesinde henüz suçu işlemeyen sızıp kalan bir kişinin cezalandırılmasına sebep olacaktır. Bu ise kabul edilemez⁷⁰. Zira kişinin teşebbüsten dolayı sorumlu tutulabilmesi için işlemeği kastettiği suçun icrasına doğrudan doğruya başlamış olması gerekir. Oysa sarhoş edici maddelerin kullanılması aşamasında henüz işlemek istenen suçun oluşabilmesi için kanuni tanımda yer alan failin icrasına yönelik bir hareket mevcut değildir. Bu nedenle tasarlanmış sarhoşluk halinde, suç işlemek için sarhoş olmak failinin işlenecek olan suçta hazırlık hareketi olarak kabul edilmesi gerekir.

bb. Kasıtlı sarhoşluk

İsteyerek sarhoşluğun ikinci halini kasten sarhoşluk oluşturmaktadır. Bu durumda kişi herhangi bir suç işlemeyi kastetmediği halde alkol veya sair bir uyuşturucu madde kullanmayı istemektedir⁷¹. Failin iradesi hem sarhoş edici maddeyi kullanmaya hem de sarhoş olmaya yöneliktir.

Kanun ihtiyari sarhoşlukta manevi sorumluluk yerine kanuni sorumluluk kuralını benimsemektedir⁷². Bu görüşe göre tam sarhoşluk halinde bulunanların manevi sorumlulukları söz konusu olmayacağından bu kimselerin cezai sorumluluklarının taksire dayanan sorumluluğun özel bir şekli olarak kabulü kanunda mevcut olmayan bir şeyi söylemektir⁷³. Gerçekte TCK m. 34'e göre failin kusurunun ortadan kalkmasında aranan tek kıstas sarhoş olma hareketini gerçekleştirirken kendisinde bulunan ya da bulunmayan isteme unsurudur. Bu nedenle failin isteyerek sarhoş edici maddeyi kullanmış olması, isnat yeteneğinin varlığının kabulü için yeterlidir⁷⁴. Kanunda sarhoşluk halinde sorumluluğun türü için herhangi bir şekilde alternatif durumlar zikredilmemiş, sadece iradi olarak alınan alkol ya da uyuşturucu madde etkisiyle suç işleyen kişinin cezai sorumluluğunun etkilenmeyeceği belirtilmekle yetinilmiştir. Bu nedenle iradi olarak sarhoş edici maddeleri kullanan kişinin normal kişiler ile aynı şekilde cezai sorumluluğa sahip olduğunun kabulü gerekir.

⁷⁰ Erem/Danışman/Artuk, s. 540: "Suç işlemek için sarhoş olan ve sonuçta sızan bir kişinin, yalnız bu amaçla sarhoş olduğu için cezalandırılması lazım gelecektir ki. Bu haklı görülemez. Böyle bir durumun hazırlayıcı fiil sayılması daha doğrudur."

⁷¹ Erem/Danışman/Artuk, s. 538; Hakeri, Genel Hükümler, s. 366.

⁷² Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 517. Erem/Danışman/Artuk, s. 538: "Sarhoşluk halinde bulunan bir kimsenin durumu kanunun kasti suç saydığı bir fiili işlerken normal bir insanın içinde bulunduğu psikolojik durumun aynı değildir; yine açıktır ki, sarhoşluk halinde bulunanın, kanunda taksirli sayılan bir suç işlerken içinde bulunduğu durum da normal bir kimsenin taksirli suç işlerken içinde bulunduğu duruma benzemez. O halde, böyle açık psikolojik gerçeklere rağmen, kanunun sarhoşlukta ceza sorumluluğunu kabul etmesi, ancak kanuni bir sorumluluk ölçüsü ile açıklanabilir."

⁷³ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 517; Erem/Danışman/Artuk, s. 538;

⁷⁴ Koca/Üzülmez, s. 345.

cc. Taksirli sarhoşluk

Sarhoşluğun bu halinde fail alkol veya uyuşturucu maddeyi almak istese de, sarhoş olmayı veya isnat kabiliyetini kaybetmeyi istememektedir⁷⁵. Özgenç, taksirle sarhoşluk halini farklı yorumlamaktadır. Yazara göre kişi alkol veya uyuşturucu madde almak kastıyla hareket etmemiştir. “Ancak gerekli dikkat ve özeni göstermediği için, şuurunu etkileyecek nitelikte olan maddeyi yanlışlıkla almıştır”⁷⁶.

İki ifade tarzında şöyle bir farklılık bulunmaktadır. Birincisinde taksir hareket bakımından değil, netice bakımından söz konusudur. Kişi sarhoş edici hareketi istemekte; ancak neticeyi istememektedir. Burada şöyle bir çıkarım yapılabilecektir. Failin sadece alkol veya uyuşturucu madde alma kastıyla hareket ederek, sarhoş olmayı istemediği halde, gerekli dikkat ve özeni göstermemesi neticesinde, örneğin, alkolün dozunu ayarlayamayarak fazla içmesi veya vücudunun alkolü kaldırmaması halinde sarhoş olması gibi, isnat kabiliyetini kaybetmesi durumunda taksirle sarhoş olduğu kabul edilmektedir. Buna karşılık ikinci durumda taksir failin hareketinde aranmaktadır. Kişi alkol veya uyuşturucu maddeyi almak istemese de dikkatsizlik ve özensizliği nedeniyle alkol ya da uyuşturucu madde almakta ve neticesinde sarhoş olmaktadır. Bu durumun asıl olarak istemeyerek sarhoşluk olarak kabul edilmesi gerekir. Zira doktrindeki genel kabule göre isteyerek sarhoşluk ile istemeyerek sarhoşluk halleri arasındaki ayırım, failin alkol veya uyuşturucu madde alma hareketini cebir, tehdit veya iradeyi sakatlayan bir neden olmadan ya da herhangi bir mücbir sebep söz konusu olmadan özgür iradesi ile gerçekleştirmesinde kendini göstermektedir. Bu bakımdan fail her ne kadar içme hareketini bilerek ve isteyerek gerçekleştiriyor olsa da bilme ve isteme unsuru içilen madde üzerinde söz konusu değildir. Bu yüzden içtiğinin alkol veya uyuşturucu madde olduğunu bilmeyen failin hareketini istemeyerek gerçekleştirdiği kabul edilmelidir⁷⁷.

C. Sarhoşluğun Hareket ve Kusurluluk Üzerinde Etkisi

1. Sarhoşluğun Hareket Üzerinde Etkisi

Ceza hukukunu ilgilendiren yanı ile fiil, kasten veya taksirle işlenen, ihmali veya icrai bütün haksızlıkların esasını teşkil etmektedir⁷⁸. Bu manada, kişinin

⁷⁵ Hakeri, Genel Hükümler s. 366.

⁷⁶ Özgenç, Genel Hükümler, s. 395.

⁷⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 518: “Fail her ne kadar sarhoş olmayı istememiş ise de, alkol ya da uyuşturucu madde kullanmak suretiyle kusurlu davranmıştır. Oysa sarhoşluğun istenmemiş sayılabilmesi, failin kusurlu bir hareketinden doğmamış olmasına bağlıdır. Böylece taksirli sarhoşluk hakkında geçici nedenlere (arizi sarhoşluğa) ait hükümlerin tatbiki mümkün olmadığından taksirli sarhoşluk istenmiş sarhoşluktur.” Aynı Yönde görüş için bkz. Alacakaptan, s. 125.

⁷⁸ Özgenç, Genel Hükümler, s. 165.

iradesiyle hâkim olduğu, belli bir neticeyi gerçekleştirmeye matuf ve harici dünyada cereyan eden bir davranışa fiil adı verilir⁷⁹. Böylece dış âlemde bir hareketle belirmeyen, bir fiil şeklinde ortaya çıkmayan fikir veya niyet, ne kadar kötü olursa olsun ceza hukukunun inceleme alanı dışında kalır ve suç teşkil etmez⁸⁰. İnsan davranışına fiil özelliği kazandıran, bunun bir irade ürünü olması ve belli bir amaca yönelik olarak gerçekleştirilmesidir⁸¹.

Buna göre dış dünyada değişiklik yapan hareketin sadece bir insan davranışı olması yeterli değildir. Ayrıca bu insan davranışının iradi olması da gerekir. Ancak bu irade, kusurluluk ve dolayısıyla sorumluluk için aranan irade değildir⁸². Bu itibarla örneğin zorunluluk hali altında, bir tehlikenin varlığının meydana çıkardığı mecburiyetle yapılan hareketler, failin cezalandırılmaması sonucunu doğuracak olsalar da fiil vasfına haizdirler. Yalnız her insan davranışını fiil olarak nitelendiremeyiz. Mutlak bir kuvvet neticesinde (vis absoluta) iradenin mutlak bir şekilde devre dışı kaldığı durumlarda insan davranışları fiil vasfını kaybederler⁸³. Örneğin, yolda giderken çığ düşmesi sonucunda aracı bir kişinin üzerine devriliş ölmesine neden olan bir sürücünün davranışı, şiddetli bir rüzgarın etkisi ile dengesini kaybederek bir başkasının üzerine düşüp yaralanmasına neden olan kişinin davranışı fiil niteliğine sahip değildir.

Hareketin, insanın serbest iradesinin sonucu fiil niteliği kazanabileceği dikkate alındığında, reflex hareketlerinin, uyku halinde ya da bir ilaç etkisi altında, mesela narkozlu iken, gerçekleştirilen davranışların fiil niteliğinde bulunmadığı; dolayısıyla maddi unsurun oluşması için yetersiz kabul edileceği ve faile ceza verilmemesi sonucunu doğuracağı açıktır. Ancak bu gibi hallerde önceki bir harekete dayanılarak sebebinde serbest hareket prensibi çerçevesinde cezalandırmanın mümkün olup olmadığının araştırılması gerekir. Örneğin, Yorgunluk ve uyku belirtilerine rağmen durup dinlenmeden aracı kullanmaya devam eden ve yolda uykuya dalıp kaza yapan bir şoför meydana gelen ölüm neticesinden taksiri nedeniyle sorumlu olacaktır. Buradaki taksir oluşturan davranış, uykuda araba kullanmak değil, uykulu bir şekilde araba kullanmaya devam etmektir⁸⁴. Örnekte de görüleceği üzere kazanın gerçekleştiği esnada uyuyor olması nedeniyle, iradi olarak hareket etmesi beklenemeyecek olan şoför, bu duruma kendi

⁷⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 213; Hakeri, Genel Hükümler, s. 135.

⁸⁰ Hakeri, Genel Hükümler, s. 117.

⁸¹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 213; Hakeri, Genel Hükümler, s. 142; Leipziger Kommentar StGB, Yazar, Band 1, § 1–31, 12. Bası, De Gruyter, Berlin, 2006 (LK), vor § 13, kn. 35; Köhl, § 2, kn. 4; Özgenç, Türk Ceza Hukuku, s. 162.

⁸² Demirbaş, s. 228.

⁸³ Özgenç, Genel Hükümler, s. 162; Yüce, Turhan Tufan, Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara, 1985, s. 202.

⁸⁴ Hakeri, Genel Hükümler, s. 147.

bilinçli en azından taksirli hareketi ile neden olduğu için neticeden sorumlu tutulmaktadır. Yalnız buradaki taksirli sorumluluğunun nedeni uykuya taksirli bir şekilde dalmış olmasından değil, yapmış olduğu hareketin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranış nedeniyle neticeye sebebiyet vermesinden kaynaklanmaktadır.

Aynı şekilde insan davranışının fiil niteliği taşıyabilmesi için davranışı gerçekleştiren kişinin mutlaka kusur yeteneğine sahip olması gerekmez⁸⁵. Bu itibarla, örneğin bir akıl hastasının gerçekleştirdiği hareket tipe uygundur ve fiil niteliğine sahiptir.

Bu açıklamalar ışığında alkol ve uyuşturucu madde olarak sarhoş olmuş kişinin, bu durumda iken gerçekleştirmiş olduğu davranışın, yani sarhoşluk halinin harekete etkisinin değerlendirilmesi nasıl yapılacaktır. Alkol neticesinde sarhoşluk ya da yukarıda belirtildiği üzere bir çeşit sarhoşluk hali meydana getiren uyuşturucu madde etkisinde irade yeteneğinin kaybı durumunda, sarhoşluğun birinci evresi bakımından bir problem bulunmamaktadır. Zira kişi bu evrede yaptığı hareketlerin tamamen bilincindedir. Kendinin ve başkalarının kıymetinin müdrik olup iyiyi kötünden ayırmaya muktedirdir⁸⁶. Peki, sarhoşun kendini kontrol imkânını kaybettiği ikinci evre ile uyuklamaya başladığı ve çevrede olup bitenlerin hiç farkında dahi olmadığı üçüncü evre aşamasına ulaşmış sarhoşluk halinde gerçekleştirilen fiillerde durum ne olacaktır? Gerçekten bu aşamalarda fail yapmış olduğu hareketin bilincinde değildir. Bu halde yukarıda verilen kamyon şoförü örneğinde olduğu gibi failin bu duruma düşmeden önceki davranışına geri gitmek gerekecektir. Ancak bu hal asıl olarak kusurluluk kavramı ile ilgili olduğundan o başlık altında değerlendirilmesi daha uygun olacaktır.

Burada önemli olan sarhoşun isnat yeteneğinin bulunmadığı sırada gerçekleştirdiği davranışın ceza hukuku anlamında fiil sayılarak, suçun maddi unsurunu oluşturmaya elverişli olup olmadığı sorunudur. Yukarıda da belirtildiği gibi kişi her ne kadar sarhoş iken irade yeteneğine sahip olmasa bile, hareket bakımından aranan irade kusur yeteneğinde aranan iradeden farklıdır. Sarhoş yaptığı hareketin bilincinde ve dolayısıyla bu hareketi bilerek ve isteyerek gerçekleştirmektedir; aynı bir akıl hastası ya da isnat yeteneğine sahip olmayan küçük yaşta bir çocuğun hareketi gibi. Burada hareket bakımından aranan isnat yeteneği değil, fiil ehliyetidir. Her insanda algılama kapasitesi ne olursa olsun fiil ehliyeti mevcuttur⁸⁷. Sarhoşluk halinde yapmış olduğu harekette sarhoş, örneğin, elindekinin silah olduğunu bilmekte, ateş ettiğinin de farkındadır. Farkında olmadığı tek şey bunun suç teşkil ettiği ya da bu hareketi yapmaması gerektiği hususudur. Yani yaptığı

⁸⁵ Demirbaş, s. 228; Özbek, s. 129; Özgenç, Genel Hükümler, s. 163.

⁸⁶ Alacakaptan, s. 12.

⁸⁷ Özgenç, Genel Hükümler, s. 164.

hareketin farkındadır; ancak bu hareketin hukuki neticelerini bilmemekte ya da bilmesine rağmen davranışlarını bu bilgisi doğrultusunda yönlendirememektedir. Bu durum ise aşağıda kusur kavramı altında incelenecektir.

Ancak sarhoşluğun üçüncü evresinde bulunan kişi için aynı şeyi söylememiz mümkün değildir. Zira kişi bu evrede uyuklamaya başlamaktadır. Bir icrai harekette bulunması mümkün değildir. Burada sadece failin ihmali bir hareketinden bahsedilebilir. Örneğin, otelin havuzunda yüzmekte olan çocuğunu izlerken almış olduğu yüksek dozda alkol sebebiyle otelin balkonunda uyuklamaya başlamış olan bir annenin hareketi–hareketsizliği, o sırada çocuğunun boğulması durumunda TCK m. 83 anlamında ihmali bir hareket kabul edilecek midir? Kişinin neticeyi önleme yükümlülüğünü yerine getirmemesinden dolayı sorumlu tutulabilmesi için, neticeyi önlemesinin dolayısıyla kendisine yüklenmiş olan icrai bir harekette bulunmasının beklenebilir olması gerekecektir⁸⁸. İcrai harekette bulunma imkânı olmayan bir kişinin ihmali bir hareketinden bahsedilemez. Bu nedenle uyku hali nedeniyle icrai hareket şansı olmayan bir kişinin hareketsiz kalması ihmali bir harekete vücut vermeyecek ve alkolün veya uyuşturucu maddenin şiddeti nedeniyle uykuya dalmış bir kişinin bu hali hareketsizlik dolayısıyla ihmali bir hareket olarak kabul edilmeyecektir. Bu durumda anne açısından sadece taksirli bir sorumluluktan bahsedilmesi gerekir. Zira uykuya dalmış olması nedeniyle ceza hukuku için geçerli kabul edilecek bir iradesinden bahsedilemeyen kişinin icrai bir davranışı söz konusu olamayacağından, hareket gerçekleştirmeme şeklindeki davranışı da hareketsizliğine dayanarak ihmalinin dolayısı sorumluluk doğurmamalıdır. Buradaki sorumluluğu ancak, alkol almasına rağmen çocuğunun havuza girmesine izin vermek ya da çocuğun havuzda olmasına rağmen alkol almak şeklindeki dikkat ve özen yükümlülüğüne dayanan taksirinden kaynaklanabilir⁸⁹.

Sonuç olarak sarhoşluğun üçüncü evresi hariç fiil ehliyetine sahip olan failin hareketi, davranışlarını yönlendirebilme kabiliyeti kendisinde var olmasa bile hareket vasfına haizdir. Bu nedenle hareketin sarhoş iken yapılmış olması suçun maddi unsuru üzerinde bir etki doğurmayacak ve tipik hareketin yapıldığı sonucuna varılacaktır. Üçüncü evrede ise icrai bir hareket gerçekleştiremeyeceği için icrai şekilde işlenen suçlardan dolayı bir sorumluluğu doğmayacaktır. Garantörsel ihmali suçlar açısından ise uyuklama sebebiyle önlemekle yükümlü olduğu neticenin gerçekleştiği sırada, neticenin meydana geldiğini algılayabilecek durumda olmaması nedeniyle bir icrai harekette bulunması beklenemez. Sadece bu duruma düşmedeki kusuru, meydana gelen netice açısından dikkatsizlik veya özensizlik olarak nitelendirilebilir. Bu ise taksirli sorumluluğuna yol açacaktır.

⁸⁸ **Hakeri**, Hakan, Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, Seçkin, Ankara 2003, (Hakeri, İhmal Kavramı), s. 217; **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 149 vd.

⁸⁹ **Hakeri**, İhmal Kavramı, s. 247.

2. Sarhoşluğun Kusurluluk Üzerinde Etkisi

Kişi kusur yeteneğine⁹⁰ suçun işlendiği anda sahip olmalıdır⁹¹. Suç hareketi yapıldığı, teşebbüs halinde kalan suçlara son icra hareketini yapıldığı, zincirleme suçlarda son suçun işlendiği, kesintisiz suçlarda ise kesintinin gerçekleştiği anda işlenmiş sayılır. Kişinin cezalandırılabilmesi için, fail suç işleme amacıyla hareketi gerçekleştirdiği anda kusur yeteneğine sahip olmalıdır. Bu bakımdan suçun işlenmesinden sonra kusur yeteneğinin ortadan kalkmış olmasının bir önemi bulunmamaktadır.

Sarhoş bir kişinin sorumluluğun tespitinde hem sarhoşluğunun türünün hem de derecesinin önemi bulunmaktadır. Zira TCK m. 34/1’de kendi isteği ve iradesi dışında sarhoş olma hareketini gerçekleştirerek bu duruma düşen kişinin işlediği fiilin hukuki anlam ve neticesini algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli ölçüde azalması halinde cezalandırılmayacağı öngörülmektedir. Buna göre faile ceza verilmemesi için sadece irade dışı sarhoş olma yeterli olmayıp failin sarhoşluk neticesinde isnat kabiliyetini kaybetmiş olması da gerekmektedir. Bu bakımdan sarhoş kişinin suçu işlediği anda sarhoşluğun hangi evresinde bulunduğu tespitini önemli olacaktır⁹². Zira suç işlerken henüz sarhoşluğun birinci evresinde olan bir kişi daha sonra örneğin, soğuk havanın etkisiyle kullandığı alkol ya da uyuşturucu maddenin tesirinin şiddetlenmesi sonucu 2. evreye ulaşmış ya da tam tersi işlediği suçun meydan çıkardığı şok neticesinde sarhoşluk derecesi hafıflemiş olabilir⁹³. Bu bakımdan failin yakalandığı andaki değil, suçu işlediği andaki sarhoşluk derecesinin tespiti gerekir.

Aynı şekilde failin sarhoş iken birden fazla suç işlemesi halinde de her suç tipi için gerekli hareketin yapıldığı andaki durumun tespiti gerekir. Zira ilk suçu işlediği sırada sarhoşluğun henüz birinci evresinde bulunan bir kişi, diğer suçları sarhoş edici maddenin etkisinin şiddetlendiği daha ileri sarhoşluk aşamalarında işlemiş olabilir.

⁹⁰ YCGK, 24.10.1983, 1983/6-215 E, 1983/358 K: “İsnad yeteneğini, bir fiilin bir kimsenin üstüne atılabilmesi, ona yüklenebilmesi için failde bulunması gereken niteliklerin tümü, bir başka deyişle anlayabilme ve isteyebilme gücü olarak tanımlamak mümkündür. Bu unsur, fiilin unsurunu değil, failin kişisel niteliklerini ilgilendirir bir kavram olduğu ve adeta fiilin unsurunu teşkil eden kusurluluğun ön şartını oluşturduğu görülmektedir. Bu anlayabilme ve isteyebilme gücü belirli çevrede ve belirli zamanda geçerli olan sosyal değerlere göre belirlenmektedir. Günümüzde yaygın olan sosyal değerlere göre zihni melekeleri sağlam veya fizyolojik bakımdan tamamiyle gelişmiş kimselerin bu yeteneğe sahip oldukları kabul olunmaktadır...” (http://legalbank.net, erişim, 20.06.2014)

⁹¹ Tröndle, Herbert/Fischer, Thomas, Beck’sche kurz Kommentare, Verlag C.H.Beck, München, 2004, §20, kn. 12a; Özbek, s. 437: “Kusur yeteneği icra hareketlerinin yapıldığı anda mevcut olmalıdır. Bu kuralın istisnası iradi olarak alınan alkol ya da uyuşturucu madde etkisinde işlenen fiiller bakımındandır.”

⁹² Alacakaptan, s. 35.

⁹³ Bkz. ‘Sarhoşluk Kavramı – Uyuşturucu Madde ve Alkol’ başlığı altındaki açıklamalar.

Sarhoşluğun derecesi dışında sarhoşluk türünün de kusurluluğa etkisi bulunmaktadır. İstemeyerek sarhoş olan kimsenin işlediği bir suçtan dolayı cezalandırılmayacağı hususunda doktrinde herhangi bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır⁹⁴. Ancak bu halde failin fiili işlediği sırada isnat kabiliyetinin bulunmaması gerekmektedir⁹⁵. Bu bakımdan failin bu halinin tespiti titizlikle yapılması önemlidir. Çoğu zaman suç işleyen failerin hemen yakalanamaması sebebiyle sarhoşluk halinin tespiti güçleşmektedir. Böyle durumlarda tanık ifadeleri büyük önem kazanacaktır⁹⁶. Sarhoşluk halindeki bir kişinin davranışlarına göre isnat kabiliyetinin belirlenmesi uzmanlık gerektiren bir husus olduğundan, hâkimin tanığı dinlerken bir uzmanı yanında bulundurması ve durumun daha kolay tespitini sağlamak bakımından bilirkişinin tanığa sorular sormasına imkân sağlaması yerinde olacaktır. Zira sadece dosyadaki tanık ifadelerinden uzmanın durumu tespiti güç olabilecektir. Ayrıca sarhoşluğun evresinin tespiti açısından, sadece alkolmetre ile yapılan ölçümle yetinilmemeli, düz bir çizgi üzerinde yürütme, el yazısı ile yazı yazdırma gibi daha sonra adli tıp incelemesinde kullanılabilen yöntemlere de başvurulmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

İsteyerek sarhoşluk halinde özellikle kasıtlı ve taksirle sarhoşluk hallerinde failin ne tür bir sorumluluğunun olacağı hususunda değişik görüşler mevcuttur. Tasarlayarak sarhoşluk bakımından bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır⁹⁷. Sarhoşluğun bu halinde failde, henüz isnat kabiliyetini yitirmesine neden olan sar-

⁹⁴ **Artuk/Gökçen/Yenidünya**, s. 516; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 534; **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 367; **Özbek**, 436.

⁹⁵ **Erem/Danışman/Artuk**, s. 534, Yazarlar arızı sarhoşluk halinde sarhoşluğu tam ve tam olmayan sarhoşluk durumlarına göre cezai sorumluluğun tespiti gerektiği görüşündedirler. Buna göre: “*tam sarhoşluk halinde şuurunun veya hareket serbestisinin tam olarak kaldırılmış olması sebebiyle failin ceza görmemesi; buna karşılık arızı tam olmayan sarhoşlukta faile şuur ve iradesinin etkilenmesi oranında ceza verilmesi gerekecektir.*” Kanaatimce yazarların tam olmayan sarhoşluk ile ilgili görüşünün 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 47. maddesinin, 5237 sayılı TCK’da yer almaması nedeniyle tatbiki artık mümkün değildir. İstemeyerek sarhoş olan bir kimsenin önemli derecede olmasa da isnat kabiliyetinin azalmış olduğu durumlarda hâkimin önünde bulunan tek imkân cezaya hükmederken Türk Ceza Kanunu md. 61/1-f’e göre alt limitten hükmetmek ve 62. maddeye göre şartlarının oluşması halinde cezada indirim yoluna gitmek olacaktır.

⁹⁶ **Alacakaptan**, s. 60: Yazar “*sarhoş edici maddelerin tesirlerinin gerek ferdin yapılışı ile ilgili, gerek hariçten gelen sebeplere ve nihayet kullanılan maddenin cins ve miktarına göre değişecek olması, sarhoşluk mevzuunda şahadetten delil olarak istifade imkânını çok azaltmıştır. Buna mukabil adliyenin fenni vasıtalarla sahip ve iyi yetişmiş olan bir bilirkişi kadrosu ile takviyesi zarureti doğurmuştur.*” demek suretiyle tanık ifadelerinden faydalanmanın yeterli olmayacağını belirtmektedir. Ancak adli makamlar fenni yönden ne kadar ileri vasıtalarla sahip olsalar da bu tek başına suçlunun fiili işlediği sıradaki sarhoşluk halini tespiti yeterli olmayacaktır. Bu bakımdan yazarın ifade ettiği gibi iyi yetişmiş bir bilirkişi kadrosu ile tanık ifadelerine dayanarak durumun tespitine çalışılması uygun olacaktır.

⁹⁷ **Artuk/Gökçen/Yenidünya**, s. 516; **Erem/Danışman/Artuk**, s. 540; **Hakeri**, Genel Hükümler, s. 367; **Özbek**, 437; **Özgenç**, Genel Hükümler, 396.

hoş edici hareketi gerçekleştirmeden önce suç işleme niyeti mevcuttur. Fail, kendisine bir mazeret sebebi bularak cezadan kurtulmak ya da işlemeye karar verdiği suçu işleme konusunda cesaret bulmak amacıyla sarhoş olduğundan, burada sarhoşluğun derecesinin herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Fail isnat kabiliyetini sarhoş edici maddelerin etkisi ile kaybetmiş olsa bile bu duruma kendi bilinçli hareketi ile düştüğü sarhoşluğunun, kusurluluğu üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisinden bahsedilemeyecek ve failin ceza sorumluluğu tam kabul edilecektir⁹⁸.

Kasıtlı sarhoşluk halinde failin sorumluluğu konusunda değişik görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre, kanunda iradi ifadesi kullanıldığı dikkate alınırca sarhoşluğun kasten, tasarlayarak ya da taksirli olmasının önemi yoktur. Üç şekilde de ‘iradi olarak’ sarhoş olunduğu kabul edilerek bu durumun failin cezai sorumluluğuna bir etkide bulunmaması gerekecektir⁹⁹. Bu görüşü savunanlara göre sorumluluğunun somut olaya göre tespiti gerekir. Bu durumda kasten sarhoşluk halinde taksirli bir suç işlenmiş ise faili taksirli sorumluluğu; kasıtlı bir suç işlenmiş ise kasıtlı sorumluluğu yoluna gidilecektir¹⁰⁰. Bir başka ifade ile failin kusur türünün tespitinde sarhoş olma hareketindeki değil, suç oluşturan fiili gerçekleştirilmesi sırasındaki hareketindeki kusuru dikkate alınacaktır¹⁰¹.

Diğer bir görüş sorumluluğun tespitinde TCK m. 21’den hareket ederek, failin suç oluşturan fiili gerçekleştirdiği sırada sarhoşluk sebebiyle işlediği fiilin hukuki anlam ve neticelerini algılama veya en azından hareketlerini buna göre yönlendirme yeteneğinden yoksun bulunmasından dolayı kasti davranması mümkün değildir. Burada sadece kişinin sarhoş olarak bir suç işleyebileceğini düşünmesi gerekirken bunu yapmayarak dikkatsizliği nedeniyle taksirli hareket ettiğinin kabulü ile taksirli sorumluluğunun söz konusu olması gerekir¹⁰². Bu görüş, sarhoşluk halinde kişinin iradi olarak hareket etme yetenekleri olmadığı için taksirli sorumluluklarının kabulünün mümkün olamayacağı gerekçesiyle

⁹⁸ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 516; Erem/Danışman/Artuk, s. 540; Hakeri, Genel Hükümler, s. 367; Özbek, 437; Özgenç, Genel Hükümler, 396; Dönmezer/Erman, s. 192, kn. 899.

⁹⁹ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 518: “Kanunumuzun 34. maddesinin 2. fıkrası, ihtiyari sarhoşluğun tesiri ile işlenen suçların, sadece kişiye isnat edilebilir olduğunu bildirmekle yetinmiş, ona yüklenecek sorumluluğun biçiminden söz etmemiştir. Diğer bir deyişle, Türk Ceza Kanunu, kasti ya da basit ihtiyari sarhoşluk halinde failin kusur yeteneğine haiz olduğu hükmünü koymuştur.” Hakeri, Genel Hükümler, s. 366; Özbek, S. 437: “Her üç durum da netice bakımından bir değişiklik göstermez; failerin cezai sorumluluğu tamdır.”

¹⁰⁰ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 518; Dönmezer/Erman, s. 192, kn. 899; Hakeri Genel Hükümler, s. 184; Özbek, s. 438.

¹⁰¹ Koca/Üzülmez, s. 345: “Burada failin sarhoşluğu gerçekleştirme şekli ile bu durumda iken işlenen suçların manevi bakımdan işleniş şekilleri birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmelidir.”

¹⁰² Taner, Tahir, Ceza Hukuku, Umumi Kısım, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1953, s. 382 vd.

eleştirilmiştir¹⁰³. Zira sarhoşluk halinde kişinin sorumluluğunun ‘manevi sorumluluk’ esasına göre değil ‘kanuni sorumluluk’ esasına göre belirlenmesi gerekir¹⁰⁴. Gerekçesine katılmamakla birlikte bu eleştiriye haklı buluyoruz. Bu görüşte, kişinin taksiri sarhoş olduktan sonra gerçekleştirdiği hareketine değil, sarhoş olma hareketine dayandırılmaktadır. Dolayısıyla eleştirinin gerekçesi sarhoşken taksirli bir davranışından bahsedilemeyeceği savına dayanmamalıdır. Aynı şekilde kusur yeteneği kaybedilmiş olsa da kişinin iradi olmayan bir davranışından bahsedilemez. Zira mesele iradesinin bulunup bulunmaması değil, bu davranışındaki iradesinin kendisine yüklenip yüklenemeyeceği ile ilgili bir husustur. Sebebinde serbest hareket prensibi gereğince failin suç işlediği andaki iradesine bakılacak; burada bir kusurunun tespiti halinde ise failin kendisine isnat edilememesine dayanak oluşturan nedenin ortaya çıkmasında kusurlu olup olmadığı incelenecektir. Kusurun suç işlenmesi sırasında sarhoş olunması nedeniyle isnat kabiliyetinin olmadığı kabul edilerek, sadece taksire dayandırılması, taksirli hali kanunda düzenlenmemiş olan suçlar bakımından ciddi problemlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Taksirle sarhoşluk halinde işlenen fiillerde failin sorumluluk türü bakımından farklı görüşler mevcuttur. Savunulan bir görüşe göre taksirli sarhoşluğun ihtiyari sarhoşluk olarak kabul edilmemesi gerekir¹⁰⁵. Zira istenmemiş sonuçları ihtiyari saymak mümkün değildir. Bu görüşe göre TCK m. 22/1’de yer alan taksirli sorumluluğun söz konusu olabilmesi için kanunda açıkça yazılmış olması şartı dikkate alındığında, m. 34/1’de taksirle sarhoşluk hali açık bir şekilde belirtilmediği için bu durumun arızı sarhoşluk olarak kabulü gerekir. Bu nedenle taksirli sarhoşluk halinde istenmeyen sarhoşluk hükümlerinin uygulanarak faile TCK m. 34/1 sebebiyle ceza verilmemesi gerekir. Diğer bir görüşe göre ise fail sarhoş olmayı istememiş olsa da alkol veya uyuşturucu maddeyi bilerek ve isteyerek kullandığı için kusurludur¹⁰⁶. Bu bakımdan taksirli sarhoşluğun istenmiş sarhoşluk olarak kabulü daha yerinde olacaktır.

Taksirle sarhoşluğun iradi sarhoşluk olduğunu kabul eden görüşler arasında da bu halde sorumluluğun türü açısından görüş farklılıkları mevcuttur. Bir görüşe göre kişinin alkol ya da uyuşturucu madde kullanmayı istemesine rağmen

¹⁰³ Erem/Danışman/Artuk, s. 538.

¹⁰⁴ Erem/Danışman/Artuk, s. 538: “*Tam sarhoşluk halinde bir kimsenin manevi sorumluluğu da söz konusu olamaz. ... O halde kanunun sarhoşlukta ceza sorumluluğunun kabul etmesi, ancak kanuni bir sorumluluk ölçüsü ile açıklanabilir.*”

¹⁰⁵ Erem/Danışman/Artuk, s. 539.

¹⁰⁶ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 519; Dönmezer/Erman, s. 191, kn. 897: “*Sarhoş olmak istemeyen bir kimse, fazla miktarda içki alsa ve bunun sonucunda sarhoş olsa, sarhoşluk isteyerek değil ise de, onun nedeni olan içki içmek isteyerek olmuştur ve bu sebeple ortada taksirli sarhoşluk vardır ve istemeyerek sarhoşluğa ait hükümlerin uygulanması imkân dışıdır.*”; Hakeri, Genel Hükümler, s. 366; Özbek, s. 437.

sarhoş olmayı istemediği, ancak neticesinde sarhoş olduğu durumlarda taksirli sarhoşluk hali mevcuttur. “*Bu durumda kişinin işlediği suç taksirle işlenmiş bir suç olarak kabul edilmeli ve ancak taksirli işlenen suçlar bakımından cezai sorumluluğu cihetine gidilmelidir*”¹⁰⁷. Bu görüşte, sarhoş olma hareketi taksirle gerçekleştiğinden, failin işlediği suçun da taksirle işlendiğinin kabulü gerekecektir¹⁰⁸. Buna karşılık diğer bir görüşe göre ise taksirli sarhoşluk halinde, sarhoş olmak istemeyen kimse alkol ya da uyuşturucu madde kullanma sonucunda sarhoş olduğundan, sarhoşluk isteyerek değilse de, onun sebebi olan içki içmek isteyerek olmuştur ve istemeyerek sarhoşluğa ilişkin hükümlerin uygulanması mümkün değildir¹⁰⁹. Bu görüşü savunanlara göre iradi olarak sarhoş olan failin kusurluğunun şekli sarhoş olmadaki hareketine göre değil, işlediği suçtaki hareketine göre tespit edilmelidir¹¹⁰. Özbek bu durumu şöyle ifade etmektedir¹¹¹: “*Failin sarhoşluğu gerçekleştirme şekli ile sarhoşluk halinde işlediği suçtaki kusurluluk şekli birbirinden bağımsız ele alınmalıdır. Zira kusur yeteneği ile kusurlu davranışın ortaya koyduğu kusurun şekli başka konulardır.*” Buna göre sarhoş olan kişi, örneğin bir trafik kazası neticesinde bir kişinin ölümüne neden olmuşsa hareketinin sadece dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık oluşturması halinde taksirinden; buna karşılık kasti bir suç işlemesi halinde ise kastından dolayı sorumluluğu cihetine gidilecektir.

Kanaatimize göre failin kusurluluğunun türünün işlediği suçtaki hareketine göre tespiti daha yerinde olacaktır. Birinci görüşün uygulanması halinde taksirle sarhoş olan failin kanunda taksirli şekli cezalandırılmamış bir suçu işlemesi halinde TCK m. 22/1 nedeniyle cezalandırılması mümkün olmayacaktır. Bu durumda, örneğin, hırsızlık suçu bakımından, haksız uygulamalar ortaya çıkabilecektir. Yukarıda açıkladığımız gibi TCK’da Alman Ceza Kanunu’nda yer alan m. 323a benzeri bir düzenleme bulunmadığı için, taksirle sarhoş olan bir kimse hırsızlık yapması halinde cezasız kalacaktır. Bu halde çoğu kimse hırsızlık yapmaya çıkmadan önce alkol alarak bu imkândan faydalanma yoluna gidecektir. Bu durum her ne kadar tasarlayarak sarhoşluk olarak kabul edilse de sanığın

¹⁰⁷ Özgenç, Genel Hükümler, s. 396; Özgenç, Gazi Şerhi, s. 453.

¹⁰⁸ İçel, Kayıhan/Sokullu-Akıncı, Füsün/Özgenç, İzzet/Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Fatih S./Ünver, Yener, İçel Suç Teorisi, 2. Kitap, İstanbul, 2004, s. 227.

¹⁰⁹ Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 1992, C. II, (Önder, Genel Hükümler), s. 286. Hakeri, Genel Hükümler, s. 366: “*Bu durumda kişi isteyerek alkol ya da uyuşturucu madde aldığına göre, sonuçta sarhoş olmayı istemese dahi, isnat kabiliyeti var kabul edilmelidir.*”

¹¹⁰ YCGK, 24.10.1983, 1983/6-215 E, 1983/358 K; “Görülüyor ki failin kasten veya taksirle cezalandırılması için sarhoşluğun kasıtlı veya taksirli olması önemli değildir. Sarhoşken yapılan hareketin kasıtlı veya taksirli olup olmadığı araştırılmalıdır.” (<http://legalbank.net>, erişim, 20.06.2014).

¹¹¹ Özbek, s. 437.

mahkemede taksirli bir şekilde sarhoş olduğunu iddia etmesi halinde, sanığın ispat yükümlülüğünün olmaması ve aksinin ispatın nerede ise imkânsız olması nedeniyle şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği cezasız kalacakları açıktır. Bu bakımdan taksirle sarhoşluk halinde diğer isteyerek sarhoşluk hallerinden ayrılmayarak aynı şekilde tam sorumluluğa hükmetmek yerinde olacaktır. Tabi ki bu durumda hâkimin somut olaya göre cezanın belirlenmesinde, failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını dikkate alarak TCK m. 61 hükmüne göre alt sınıra yaklaşma ve m. 62 hükmüne göre takdiri indirimi uygulama imkânının mevcut olduğunu kabul etmek gerekir.

D. Alkol veya Uyuşturucu Madde Bağımlılarının Kusur Yeteneği

Son olarak bağımlılık derecesinde alkol ve uyuşturucu madde kullanma durumunda olan kişiler üzerinde durmak istiyorum. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında¹¹² failin uyuşturucu madde bağımlısı olmaması nedeniyle cezai sorumluluğunun etkilenmeyeceğini belirtmiştir. Kararın ters yorumundan bağımlılık halinde ceza sorumluluğunun etkileneyeceğinin kabulünün gerekeceği anlaşılmaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi itiyadi sarhoşluk ile kronik alkolizm farklı kavramlardır. İtiyadi sarhoşlukta kişinin zayıfta olsa iradesinin mevcut olması sebebiyle¹¹³, hareketlerini yönlendirme yeteneği var kabul edilmekte ve sorumlulukları somut olaya göre tespit edilmektedir. Ancak kronik alkolizm bir çeşit akıl hastalığı olarak mütalaa edilmektedir¹¹⁴. Bu tip alkoliklerin hareketlerini yönlendirme yeteneği bulunmamaktadır. Zira kişide alkol ya da uyuşturucu madde almaması halinde yoksunluk sendromları görülmekte ve bu tip maddelerin alınmadığı hallerde akli melekelerinde sürekli bir bozukluk söz konusu olmaktadır. Bu nedenle alkol veya uyuşturucu zehirlenmesi¹¹⁵ olarak ifade edilen kronik alkolizm halinde iken failin suç işlemesi halinde TCK m. 32 hükmünün uygulanması gerektiği kabul edilmektedir¹¹⁶.

Buna göre kişinin, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli de-

¹¹² Y1.CD, 20.09.1994, 1994/1979 E, 1994/2858 K: “Uyuşturucu bağımlısı olmayan, zaman zaman uyuşturucu kullanan sanığın, olay zamanı uyuşturucu almış olsa dahi TCK’nın 48/2. maddesinde tarifini bulan bu ihtiyari durumu cezai sorumluluğunu etkilemez.” (<http://legalbank.net>, erişim, 20.06.2014)

¹¹³ Özgenç, Genel Hükümler, s. 398.

¹¹⁴ Dönmezer/Erman, s. 173, kn. 873; Erem/Danışman/Artuk, s. 540; Özbek, s. 438; Özgenç, Genel Hükümler, s. 399.

¹¹⁵ Alacakaptan, s. 29, s. 172 vd.; s. 455.

¹¹⁶ İçel/Sokullu-Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, Suç Teorisi, s. 229; Özgenç, Genel Hükümler, s. 398; Kıyak, s. 185.

recede azalmış olması halinde kendisine bir ceza verilmeyecek; ancak, işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği sadece önemli sayılmayacak derecede azalmış ise cezasında indirim yoluna gidilecektir. Doğal olarak bu kişiler hakkında m. 34'ün yollaması ile TCK m. 57/7 hükmünün uygulanarak akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirine başvurulacağı açıktır¹¹⁷.

SONUÇ

TCK'da kabul edilen iki çeşit sarhoşluk hali bulunmaktadır. Doktrin tarafından isteyerek ve istemeyerek sarhoşluk olarak ifade edilen bu sarhoşluk halleri farklı kanuni neticelere bağlanmaktadır.

Kişinin kullandığı maddenin alkol ya da uyuşturucu madde olduğunu bilmediği, bilmesine rağmen karşı koyamayacağı bir tehdit, cebir ya da iradeyi sakatlayan bir etki altında bu maddeleri kullandığı ya da zorunluluk hali altında alkol alma mecburiyetinde kaldığı halleri kapsayan istemeyerek sarhoşluk halinde TCK m. 34/1'e göre failin sorumluluğu söz konusu olmamaktadır. Bu halde kişinin cezasızlığı için kanunumuz isnat yeteneğinin kaybedilmiş olması şartını aramaktadır. Buna göre, sarhoşluk neticesinde işlediği fiilin hukuki anlam ve neticelerini algılayamaması ya da davranışlarını yönlendirme yeteneğinin önemli derecede azalmış olması halinde, fail hakkında CMK m. 223/3-a hükmü gereği ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilecektir.

Doktrinde savunulan bir görüşe göre, alkol ya da uyuşturucu madde olduğunu bilmeden bu maddeyi kullanan kişinin bu hareketinin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı bir hareket olarak kabul edilebildiği durumlarda istemeyerek sarhoşluk değil, taksirli sarhoşluk hali mevcuttur. Bu durumda kişi biraz dikkat ve özen göstermiş olsaydı aldığı alkol ya da uyuşturucu madde olduğunu anlayabilecek idi ise kişinin taksirinden söz edilecektir. Bu durumda iken kişinin bir suç işlemesi halinde taksirli sorumluluğu yoluna gidilecek ve işlediği suç kanunda taksirli şekli cezalandırılan bir suç ise sorumluluğu söz konusu olacaktır. Farklı bir görüşe göre ise failin sarhoş olma taksiri hareketinde değil neticesinde aranmalıdır. Bu nedenle failin aldığı alkol ya da uyuşturucu madde olduğunu bilmemesi taksirinden kaynaklanıyor olsa da bunun istemeyerek sarhoşluk olarak kabulü gerekir. Biz ikinci görüşe katılıyoruz. Kişinin cezalandırılmasının gerekçesi sarhoş olması değil, suç işlemesidir. Dolayısıyla sarhoş edici maddeleri kullanmada mevcut dikkatsizliğin işlenen suça yüklenmesi nedensellik bağının istenilmeyen ölçüde genişletilmesi sonucunu doğuracaktır.

Sonuç olarak istemeyerek sarhoşluk halinde kişinin sarhoş hale düşmesinde kusursuz olduğunu kabulü gerekir. Ancak bir cezasızlık nedeninden bahsedilebilmesi için, failin suçu işlediği sırada isnat yeteneğinin ne ölçüde etkilendiği-

¹¹⁷ Artuk/Gökçen/Yenidünya, s. 519; Özbek, s. 438; Soyaslan, s. 424.

nin, bu bakımdan sarhoşluk derecesinin tespiti gerekir. Kişinin çevresinde olup bitenlerden haberdar olup iyi ile kötüyü ayırt edebildiği sarhoşluğun birinci derecesinde isnat kabiliyetinin bulunduğu kabul edildiğinden, tam bir kusur yeteneğine sahip olan fail bakımından, sadece alkol ya da uyuşturucu maddeyi istemeyerek kullanması sebebiyle bir cezasızlık nedeninden bahsedilmeyecektir. Buna karşılık sarhoşluğun ikinci ve üçüncü evresine ulaşmış fail bakımından herhangi bir cezai sorumluluk söz konusu olmayacaktır. Failin sorumluluğu açısından fiili işlediği andaki durumunun önemli olması sebebiyle uygulamada güçlüklerle karşılaşılabilir. Zira kimi hallerde fail sarhoşluğun etkisi kalktıktan sonra yakalanabilmekte veya teslim olmakta ve bu halde suçun icrası sırasında isnat kabiliyeti hakkında kesin bir kanaate ulaşmak zorlaşmaktadır. Bu bakımdan tanık anlatımları önem kazanacaktır. Tanık anlatımlarından sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek için tanıkların bilirkişinin hazır bulunduğu oturumlarda dinlenmesi ve bilirkişilerin de bunlara soru sorma imkânının sağlanması gerekir. Ayrıca yakalanma anı ile suç işleme anı arasındaki zaman diliminin sarhoşluğun derecesi üzerinde oluşturabileceği muhtemel etkilerin göz önünde bulundurulması maddi gerçeğe ulaşabilmek açısından faydalı olacaktır. Bu kapsamda sadece alkolmetrede tespit edilen oranla yetinilmeyerek, kişinin düz bir çizgi üzerinde yürütülmesi, el yazısı ile bir şeyler yazmasının sağlanması gibi yöntemler ile teknik incelemeye elverişli ek deliller sağlanmaya da çalışılmalıdır.

İsteyerek sarhoşluk halleri ‘tasarlayarak sarhoşluk, kasıtlı sarhoşluk ve taksirle sarhoşluk’ olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir. Kişinin işleyeceği suçta bir cezasızlık nedeninden faydalanmak ya da cesaret kazanmak maksadıyla sarhoş olduğu durumları ifade eden tasarlayarak sarhoşluk halinde failin cezai sorumluluğunun tam olduğu hususunda herhangi bir problem bulunmamaktadır. Zira burada kişi sarhoş edici hareketi gerçekleştirmeden evvel içinde bir kötülük barındırmakta ve hareketini sadece kötülüğünü gerçekleştirmek amacıyla yapmaktadır.

Kasıtlı sarhoşluk halinde ise üç farklı görüş mevcuttur. Failin suç oluşturan fiili gerçekleştirdiği sırada sarhoşluk sebebiyle işlediği fiilin anlam ve neticelerini algılama veya en azından hareketlerini buna göre yönlendirme yeteneğinden yoksun bulunması sebebiyle, bu kişinin kasti davranması mümkün olmadığı şeklindeki birinci görüş kanaatimizce yerinde değildir. Zira kişinin sarhoşluk hali kastının varlığına engel değildir. Mesele kastın bulunmaması değil bu kastın kendisine yüklenip yüklenememesi ile ilgilidir. Burada sadece kişinin sarhoş olarak bir suç işleyebileceğini düşünmesi gerekirken bunu yapmayarak dikkatsizliği nedeniyle taksirli hareket ettiğinin kabulü ile taksirli sorumluluğunun söz konusu olması gerektiği savunulmaktadır. Bu gerekçenin kabul edilmesi halinde tasarlayarak sarhoşluk halinde de kişinin ancak taksirli şekilde sorumlu tutulması sonucu doğmalıdır. Mademki kişi sarhoş iken kasıtlı hareket etme yeteneğine sahip değildir; öyleyse sarhoş olmadan önceki niyetinin suç işleme anındaki

iradesine bir etkisi olmamalıdır. Sarhoş olmamış olsaydı bu niyetinden vazgeçebilme ihtimali mevcuttu. Sarhoş olarak algılama yeteneğini kaybettiği için düşünme aşamasındaki niyeti kendisine yüklenmemelidir.

Diğer bir görüşte ise sarhoşluk halinde kişinin iradi olarak hareket etme yetenekleri olmadığı için taksirli sorumluluklarının kabulünün mümkün olamayacağı ileri sürülmüştür. Bu görüş savunucularına göre sarhoşluk halinde kişinin sorumluluğunun ‘manevi sorumluluk’ esasına göre değil ‘kanuni sorumluluk’ esasına göre belirlenmesi gerekir. Bu durumda sarhoşluk halinde bulunanların cezai sorumluluğunun taksire dayalı sorumluluğun özel bir şekli olarak kabulü kanunda mevcut olmayan bir şeyin ifadesi olup kabul edilemez. Bu konuda savunulan üçüncü görüşün daha isabetli olduğu kanaatindeyiz. Bu görüşe göre ise kanunda yer alan irade dışı alınan ifadesi sebebiyle sarhoşluğun kasten, tasarlayarak ya da taksirle olmasının önemi bulunmamaktadır. Üç şekilde de ‘iradi olarak’ yani isteyerek sarhoş olunduğu kabul edilerek bu durumun failin cezai sorumluluğuna bir etkide bulunmaması gerekecektir. Kanun iradi olma şartını alkol ve uyuşturucu madde alınmasında aramaktadır. Bu şartın gerçekleşmesi halinde sorumluluğun türü açısından bir ayırım yoluna gitmemiş ve bu nedenle üç hal için de sorumluluğun tam olacağını belirtmiştir. Kanun koyucunun aksi yönde bir iradesinin mevcut olması halinde bunu açık bir şekilde belirtmesi gerekirdi.

Taksirle sarhoşluk halinde ise sorumluluğun ne şekilde olacağı konusunda iki ayrı görüş mevcuttur. İlk görüşe göre fail taksirli bir hareketi nedeniyle sarhoş olduğu için bu halde iken işleyeceği suçtan dolayı ancak taksirli bir sorumluluğu söz konusu olabilir. Diğer bir görüşe göre ise bu durumda da fail alkol ya da uyuşturucu maddeyi iradi olarak almıştır. Failin sarhoş edici hareketi iradi olduğu için sarhoş olmayı istememesi, tasarlayarak veya kasıtlı sarhoşluk hallerinden ayrılmayı gerektirecek bir gerekçe oluşturamaz. Zira kanun bu maddelerin alınmasında irade şartını aramıştır. Taksirle sarhoşluk halinde de bu şart mevcuttur. Kişinin kastının hareketi kapsamı yeterli olacaktır. Sadece netice açısından taksirin bulunması isteyerek sarhoşluk hükümlerinden ayrılmayı gerektirmez. Çünkü kanun sarhoşluğun oluşmasındaki kastı, harekette aramaktadır. Bu bakımdan taksirli sarhoş olunması halinde de kişinin cezai sorumluluğunun tam olması gerekecektir.

Ayrıca ilk görüşün kabul edilmesi halinde kanunda taksirli şekli düzenlenmemiş suçların, taksirle sarhoş olan kişilerce işlenmesi halinde cezasız kalması gibi bir durum ortaya çıkacaktır. Bu açıdan iradenin değerlendirilmesinde neticenin değil, hareketin göz önünde bulundurulduğu görüşün kabulü sorunun çözümüne fayda sağlayabilecektir. Gerçekten neticeye göre bir değerlendirme yoluna gidilmesi durumunda sarhoşların bu halde iken taksirle işlenen bir suç u icra etmesi sonucu yapılan yargılaması sırasında taksirli sarhoş olduğundan

bahisle ceza almaması mümkün olabilecektir. Buna karşılık iradenin harekete göre tespiti halinde failin sarhoş olmayı istememesine rağmen alkol alması hali isteyerek sarhoşluk olarak değerlendirilecektir. Zira kişi kullandığının alkol ya da uyuşturucu madde olduğunu ve bunların sarhoşluğa neden olabileceğini bilmektedir. Bu durumda ise netice bakımından en azından olası kastı mevcuttur. Bu halde kişinin iradi sarhoş olduğunun kabulü gerekir.

Tüm bu görüşler çerçevesinde kişinin iradi sarhoş olması halinde kusurunu türünün sarhoş olma şekline göre değil, suç oluşturan fiile göre belirlenmelidir. Kanunun bu hali ile sarhoşluğun tek başına taksirli sorumluluk doğurmasına gerekçe olması mümkün değildir. Buna karşın StGB § 323a'da olduğu gibi bir düzenlemenin kanuna eklenmesi düşünülebilir. Ancak bu durumda TCK m. 34/2 hükmünde yer alan düzenlemenin kanundan çıkarılması gerekecektir.

KAYNAKÇA

- Alacakaptan**, Uğur, Sarhoşluk Halinde İşlenen Suçlarda Cezai Mesuliyet, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1961
- Apaydın**, Cengiz, Teoride ve Uygulamada Ceza Hukuku ve Adli Tıp Açısından Kusur Yeteneği, Adil Yayınevi, 1. Basım, Ankara,
- Artuk**, Mehmet Emin/**Gökçen**, Ahmet/**Yenidünya**, A. Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 8. Bası, Ankara, 2014
- Bloy**, René, Beteiligungsform als Zurechnungstypus im Strafrecht, Duncker&Humblot, Berlin, 1985
- Demirbaş**, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Seçkin, Ankara, 2013
- Dönmezer**, Sulhi, Uyuşturucu Maddelerin Hukuk ve Kriminoloji ile İlgili Bazı Yönleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt XXXVI, Sayı 1-4
- Dönmezer**, Sulhi/**Ermən**, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım, C. II, 12. Bası, Beta, İstanbul, 1999
- Ebert**, Udo, Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Heidelberg, 2001
- Erem**, Faruk, TCK Şerhi Genel Hükümler, C. I, Seçkin, Ankara, 1993
- Erem**, Faruk/**Danışman**, Ahmet/**Artuk**, Mehmet Emin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin, Ankara, 1997
- Hakeri**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Adalet, Ankara, 2013 (Hakeri, Genel Hükümler)
- Hakeri**, Hakan, Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, Seçkin, Ankara 2003, (Hakeri, İhmal Kavramı)
- Herzberg**, Rolf Dietrich, Grundfälle zur Lehre von Täterschaft und Teilnahme, in: JuS 1974-4, 237-243
- İçel**, Kayıhan/**Sokullu-Akıncı**, Füsün/**Özgenç**, İzzet/**Sözüer**, Adem/**Mahmutoğlu**, Fatih S./**Ünver**, Yener, İçel Suç Teorisi, 2. Kitap, İstanbul, 2004
- Kıyak**, Fahrettin, Sarhoşluk, Sarhoşlukta İtiyat ve Tekerrür, in: Ankara Barosu Dergisi, 1957-5, 184-189
- Koca**, Mahmut/**Üzülmez**, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, 2013
- Kühl**, Kristian, Strafrecht Allgemeiner Teil, 4. Auflage, Verlag Franz Vahlen, Nördlingen, 2002
- Leipziger Kommentar StGB, **Yazar**, Band 1, § 1-31, 12. Bası, De Gruyter, Berlin, 2006 (LK)
- Roxin**, Claus, Strafrecht Allgemeiner Teil, B. II, Verlag C.H. Beck, München, 2003, (Roxin, AT)

- Roxin**, Claus, Täterschaft und Tatherrschaft, 8. Auflage, De Gruyter Recht, Berlin, 2006, (Roxin, Tatherrschaft)
- Savaş**, Vural/**Mollamahmutoğlu**, Sadık, Türk Ceza Kanununun Yorumu, Cilt: 2, 3. Baskı, Ankara, 1999
- Önder**, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992
- Önder**, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 1992, C. II, (Önder, Genel Hükümler)
- Özbek**, Veli Özer, TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, Cilt: 2, 3. Baskı, Ankara, 2006
- Özgenç**, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler, 3. Baskı, Ankara, 2006, (Özgenç, Gazi Şerhi),
- Özgenç**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2013, (Özgenç, Genel Hükümler)
- Soyaslan**, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2012
- Schmidt**, Rolf, Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Bremen, 2004
- Taner**, Tahir, Ceza Hukuku, Umumi Kısım, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1953
- Tröndle**, Herbert/**Fischer**, Thomas, Beck'sische kurz Kommentare, verlag, C.H.Beck, München, 2004, (Tröndle/Fischer),
- Ünver**, Yener, Sebebinde Serbest Hareketler Kuramı, Prof. Dr. Sahir Erman'a Armağan, İstanbul, 1999, s. 801-888
- Yüce**, Turhan Tufan, Ceza Hukukunun Temel Kavramları, Ankara, 1985

